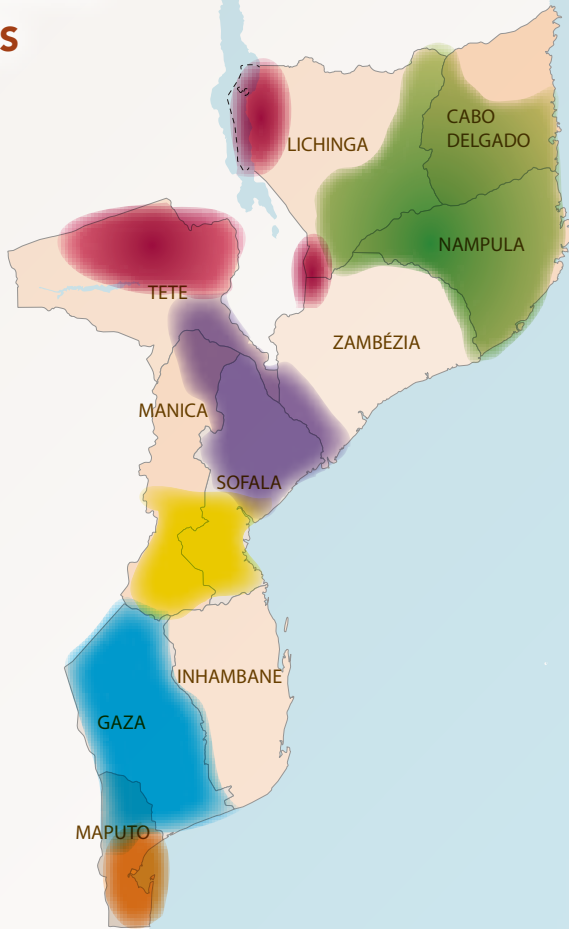

PROGRAMA NACIONAL DE ALFABETIZAÇÃO EM LÍNGUAS MOÇAMBICANAS

LIVROS DE ALFABETIZAÇÃO EDITADOS

CHANGANA	AHIPFUKENI
MACUA	MUHIXANKE MAAMA
NDAU	KWAYEJA
NYANJA	DZUKA
RONGA	AHIDONDRENI
SENA	KUWONA NA KULEMBA

PÁTRIA AMADA

Na memória de África e do Mundo
Pátria bela dos que ousaram lutar
Moçambique, o teu nome é liberdade
O Sol de Junho para sempre brilhará.

Coro

Moçambique nossa terra gloriosa
Pedra a pedra construindo um novo dia
Milhões de braços, uma só força
Ó pátria amada, vamos vencer.

Povo unido do Rovuma ao Maputo
Colhe os frutos do combate pela paz
Cresce o sonho ondulado na bandeira
E vai lavrando na certeza do amanhã

Flores brotando do chão do teu suor
Pelos montes, pelos rios, pelo mar
Nós juramos por ti, ó Moçambique
Nenhum tirano nos irá escravizar.

DZUKA

LIVRO DE ALFABETIZAÇÃO EM LÍNGUA NYANJA

DZUKA

BUKHU LOPHUNZILA KUWELENGA
NDI KULEMBA N'CINYANJA
BUKHU LA OPHUNZILA

LIVRO DE ALFABETIZAÇÃO EM LÍNGUA NYANJA
LIVRO DO ALFABETIZANDO

REPÚBLICA DE MOÇAMBIQUE
MINISTÉRIO DA EDUCAÇÃO E DESENVOLVIMENTO HUMANO

DZUKA

**BUKHU LOPHUNZILA KUWELENGA
NDI KULEMBA N'CINYANJA
BUKHU LA OPHUNZILA**

**LIVRO DE ALFABETIZAÇÃO EM LÍNGUA NYANJA
LIVRO DO ALFABETIZANDO**

**REPÚBLICA DE MOÇAMBIQUE
MINISTÉRIO DA EDUCAÇÃO E DESENVOLVIMENTO HUMANO**

MAPUTO 2018

No período da elaboração da primeira versão deste livro ‘Dzuka’, os autores eram residentes na província de Tete e era essencialmente para servir os falantes de Nyanja desta província. Em 1998, a Associação Progresso conduziu uma testagem do livro em vários distritos da província do Niassa. Com os dados recolhidos, foi elaborada a 2ª edição, para servir a população do Niassa falante de Nyanja, enquanto o conteúdo continuava a servir também a população de Tete. Em 2012, a Associação Progresso fez nova edição deste livro pretendendo actualizar a ortografia, mas a actualização foi incompleta porque as alterações implicavam um grande trabalho de reorganização da ordem das lições, que só foi completado em 2014. A presente edição resulta dessa reformulação do livro pela Associação Progresso, já com a nova ortografia e com uma nova revisão linguística, respeitando não só as necessidades dos falantes de Nyanja de Tete, mas também os do Niassa.

FICHA TÉCNICA

Título	Dzuka - Bukhu Lophunzila Kuwelenga ndi Kulemba n’Cinyanja Bukhu la Ophunzila (Livro de Alfabetização em Língua Nyanja - Livro do Alfabetizando)
Autor	INDE Manuel Gripa e Samuel J. Best
Colaboração	Rosa da Costa Xavier, Rafael Lourenço Chande, Anastácia F. A. M. Assale, Manze Candeadó, Kondwani I. Bewala, Laquene Laisse, Safira Mahanjane e Dinis Machaul
Revisão linguística Presente edição - Edições anteriores -	Kapicua / Maria de Lurdes António Obadias Fernando E. Ketulo, Geraldo Macalane, Armindo Ngunga (supervisão)
Revisão metodológica	Kapicua / Maria Teresa Veloso
Coordenação da colecção	Laurindo Nhacune e Ismael Nyêze
4ª Edição	Copyright © MINEDH/ASSOCIAÇÃO PROGRESSO - 2018
Design gráfico	Kapicua / João Athayde e Melo
Ilustração	Kapicua / João Athayde e Melo / Melito Tivane
Créditos fotográficos	www.gaarq.com Licenças de domínio público CC0 : pexels.com pixabay.com freegreatpicture.com pxhere.com commons.wikimedia.org
Impressão	
Tiragem	
Nº de registo	
Edições anteriores	1ª edição: INDE, 1995 2ª edição: INDE, 1998 3ª edição: Associação Progresso, 2012

MAPUTO 2018

		a
bango*	a	a
		e
mwezi	e	e
		o
ngolo	o	o
		u
mbuzi	u	u

*Onani Matandawuzo kumapeto kwa bukhu.

Mayina a wanthu ndi nyama

aNabanda

Talize

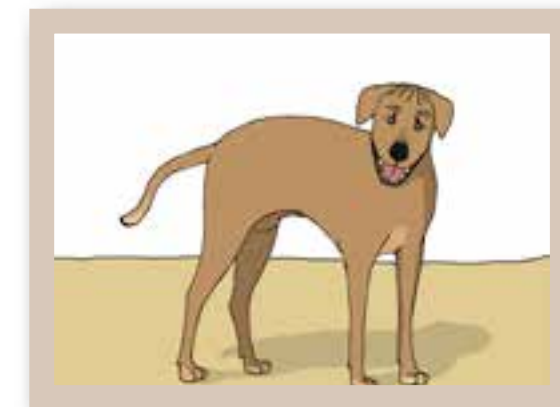
Talize	Talize	aNabanda	aNabanda
aMulawuzi	Maliyati	aMulawuzi	Maliyati
aNabanda	Talize	Talize	aNabanda

Maliyati

aMulawuzi

Tadzawoneni

Maliyati	aMulawuzi	Maliyati	aMulawuzi
aMulawuzi	Tadzawoneni	Tadzawoneni	aMulawuzi
Tadzawoneni	Tadzawoneni	Maliyati	Maliyati

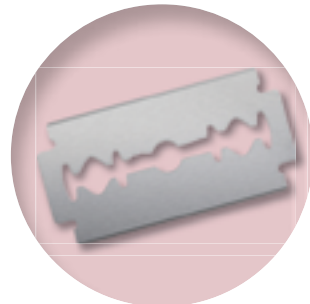
ana
a a

mwezi
e

cinanasi
a a

leza
e

Zindikilani pamene cili cilembo ca a:

a mango dambe aNabanda anthu ana

Zindikilani pamene cili cilembo ca e:

e n'keka mwezi ekha emvulopi leza

Lembani:

a e e a e e a e a a e a e e a

Kopani:

a a a a a a a a a
e e e e e e e e e
A A A A A E E E E E

intsa*
i

dzino
i

Zindikilani pamene cili cilembo ca i:

i iwo ife ine inu iwe Tadzawoneni
i phunzilo Maliyati aMulawuzi ati akulima

Lembani:

a e i e i a i e a i i e a a e

Kopani:

i i i i i i i i i i
I I I I I I I I I I
a e i a e i a e i a
A E I A E I A E I A

Onani Matandawuzo kumapeto kwa bukhu.

ngolo
o

lole
o

Zindikilani pamene cili cilembo ca o:

o akolola woka akoka lole Tadzawoneni
o okoma koma olima ngolo onse oyela

Lembani:

a e i o i a o e o e a o i a o

Kopani:

o o o o o o o o o o
O O O O O O O O O O
a e i o e i o e o a
A E I O E I O E O A

mbuzi
u

udzudzu
u

Zindikilani pamene cili cilembo ca u:

u usikito* nkhuku nkhumba mbuzi uko
u thusi* kalulu akulima aMulawuzi alamu kuli

Lembani:

a e i o u i o e u e a o i a u

Kopani:

u u u u u u u u u u
U U U U U U U U U U
a e i o u e i o u a
A E I O U E I O U A

*Onani Matandawuzo kumapeto kwa bukhu.

Kubweleza ka nsambo

a	e	i	o	u
A	E	I	O	U

ana
a

mwezi
e

dzino
i

ngolo
o

mbuzi
u

a e i o u i o u a e

a e i o u i o u a e

A E I O U I O U A E

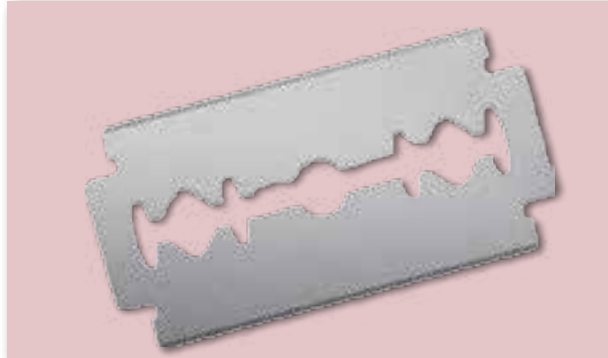
o e i u a i o e u a

o e i u a i o e u a

CIGAWO 1

cinanasi
a

leza
e

intsa
i

lole
o

udzudzu
u

PHUNZILO 1

k (akoka)

PHUNZILO 2

m (akama)

PHUNZILO 3

l (akulima)

PHUNZILO 4

y (malaya)

PHUNZILO 5

Kubweleza

akoka
a ko ka
ko ka
o a

akoka

o	a	e	i	u
ko	ka	ke	ki	ku

a ko
ako

a ke
ake

a ko ka
akoka

ko ka
koka

ka ke ko
kakeko

ka ke
kake

o ko ka
okoka

k

kake

ķ

K

Kake

K

ķ K ķ akoka ake kake

Maliyati akoka Talize.
Maliyati akoka...
Talize akoka...

Maliyati akoka Tadzawoneni.

akoka kakeko uko kake

akama
a ka ma
ma
a

akama

o	a	e	i	u
mo	ma	me	mi	mu
ko	ka	ke	ki	ku

a ka **ma**
akama

a **ma** ke
amake

o ko **ma**
okoma

ma ka **ma** ka
makamaka

ma **ma**
mama

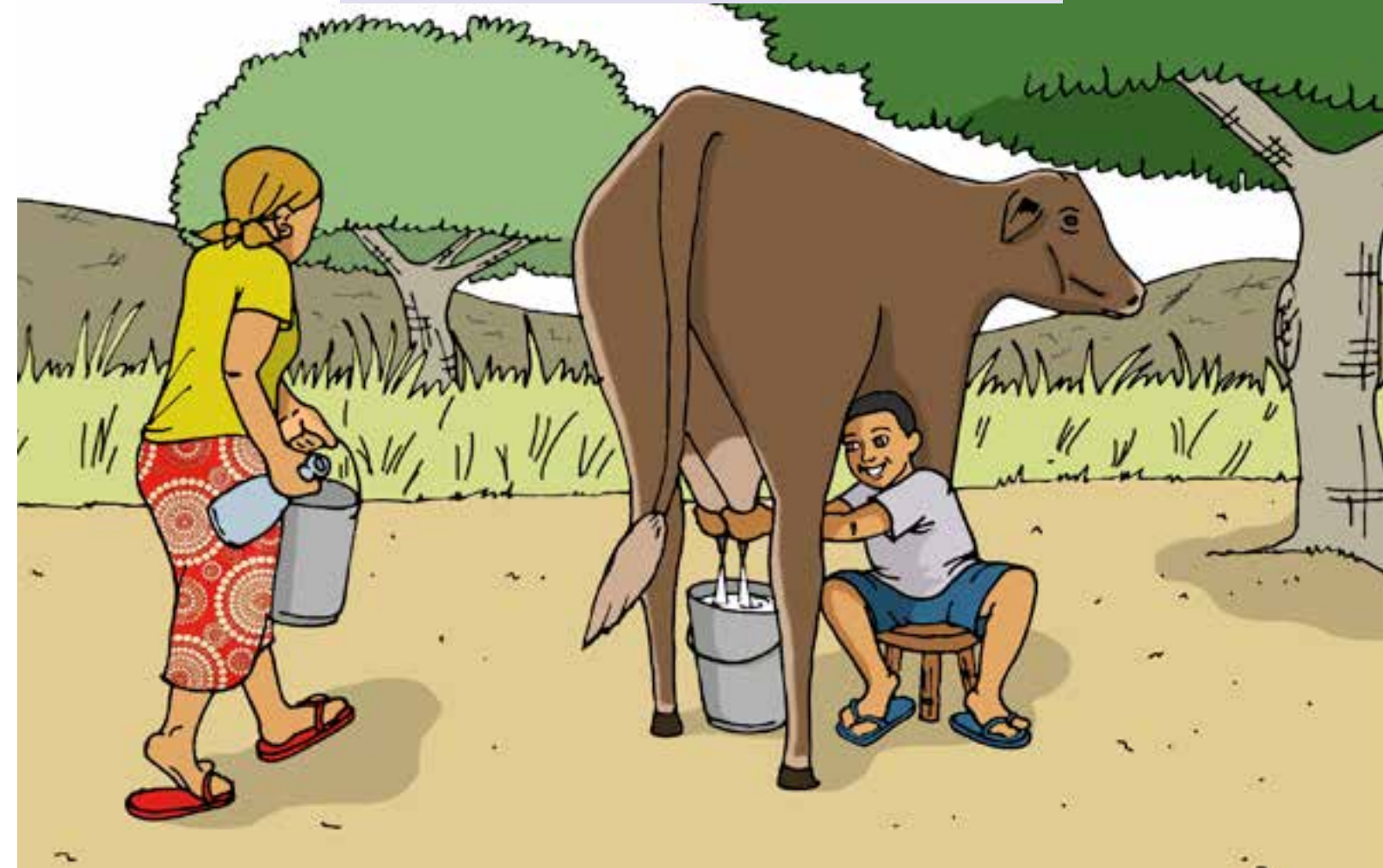
mi ke ka
mikeka

m mama m

M Mama M

m M m umu kumuka

Maliyati akama **ndi** Talize.
akama **ndi**
ndi
Talize akama **ndi** amake.

Maliyati akama ndi amake.

kumuka kukoma mikeka akama

akulima

akulima
a ku li ma
li
i

i	o	e	u	a
li	lo	le	lu	la
mi	mo	me	mu	ma
ki	ko	ke	ku	ka

o li ma
olima

a li ma
alima

ma lo
malo

ku li la
kulila

ma ka la
makala

ku lu ma
kuluma

ka lu lu
kululu

ku lu ka
kuluka

l

lima

ℓ

L

Lima

ℒ

ℓ L ℓ alima kuluka kalulu

Mama ali **ndi** kalulu.
ali **ndi** kalulu
ali **ndi**
ANabanda ali **ndi** makala.

ANabanda ali ndi malo olima.

Mama alima.

malaya
ma la ya
ya
a

malaya

a	i	u	e	o
ya	yi	yu	ye	yo
ka	ki	ku	ke	ko
ma	mi	mu	me	mo
la	li	lu	le	lo

ma yi ma yi
mayimayi

a ma yi
amayi

a yi
ayi

ku yi ma
kuyima

ma yi ko
mayiko

ku ya la
kuyala

ku ye la
kuyela

y	yima	Y
Y	Yima	Y

y Y y ayi yima amayi

Amayi a Maliyati **ndi** aNabanda.
ndi

Akalulu a Maliyati **ndi** oyela
ndi oyela.

Malaya a aMulawuzi ndi oyela.

Malaya ndi oyela.

a	e	i	o	u
ya	ye	yi	yo	yu
ka	ke	ki	ko	ku
ma	me	mi	mo	mu
la	le	li	lo	lu

a ma yi
amayī

o li ma
olima

a ko la
akola

ka ka
kaka

u ka li
ukali

a ku lu ma
akuluma

ku ko ko la
kukokola

ku ya la
kuyala

ku yi ma
kuyima

ma la ya
malaya

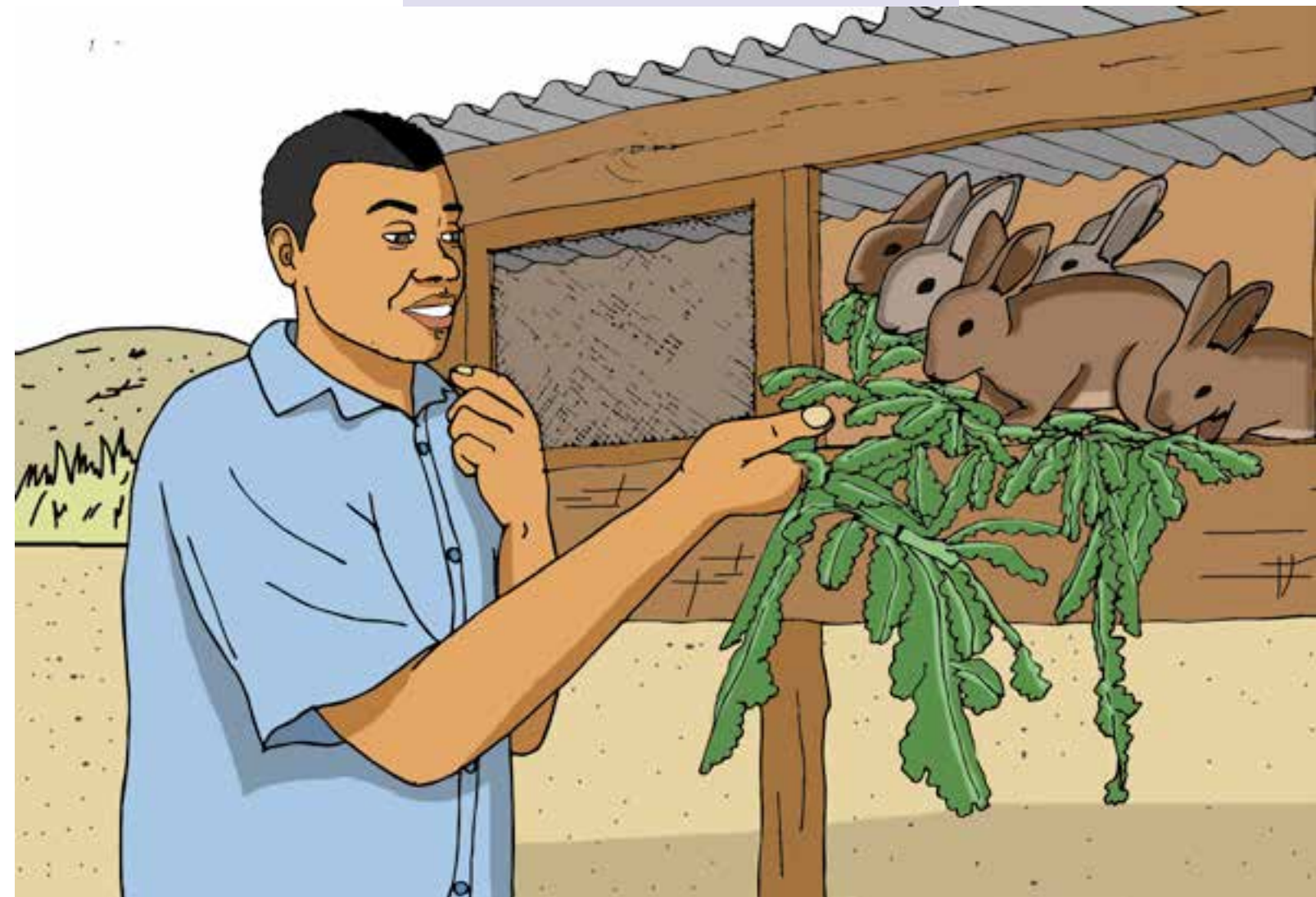
lo le
lole

ma yi ma yi
mayimayi

u ka li
ukali

amayī olima akuluma kukokola

akalulu a Maliyati
akalulu a aMulawuzi
lole a aMulawuzi

AMulawuzi ali ndi akalulu.
Akalulu a aMulawuzi ndi okoma.

Amake akokola.

CIGAWO 2

akoka
koka
o a

akama
ma
a

akulima
li
i

malaya
ya
a

PHUNZILO 6

w (wilo)

PHUNZILO 7

n (ana)

PHUNZILO 8

t (akututa)

PHUNZILO 9

z (ukuzima)

PHUNZILO 10

Kubweleza

wilo

wilo
wi lo
wi
i

i	u	e	o	a
wi	wu	we	wo	wa
ki	ku	ke	ko	ka
mi	mu	me	mo	ma
yi	yu	ye	yo	ya

i we
iwe

wa ke
wake

i wo
iwo

wa ya
waya

ku wu ma
kuwuma

ku wo ka
kuwoka

ku wa wu la
kuwawula

w

wilo

w

W

Wilo

W

w W w wilo iwo iwe wake

wilo wa Maliyati
waya wa Maliyati
malaya wa Maliyati

malaya wa aMulawuzi
makala wa aNabanda

AMulawuzi akuwoka.

Malaya ya aMulawuzi akuwuma.

AMulawuzi akuwoka.

ana
a na
na
a

ana

a	u	e	o	i
na	nu	ne	no	ni
wa	wu	we	wo	wi
ka	ku	ke	ko	ki
la	lu	le	lo	li

o na
ona

a ka na
akana

o na ni
onani

la nu
lanu

u na
una*

no la
nola

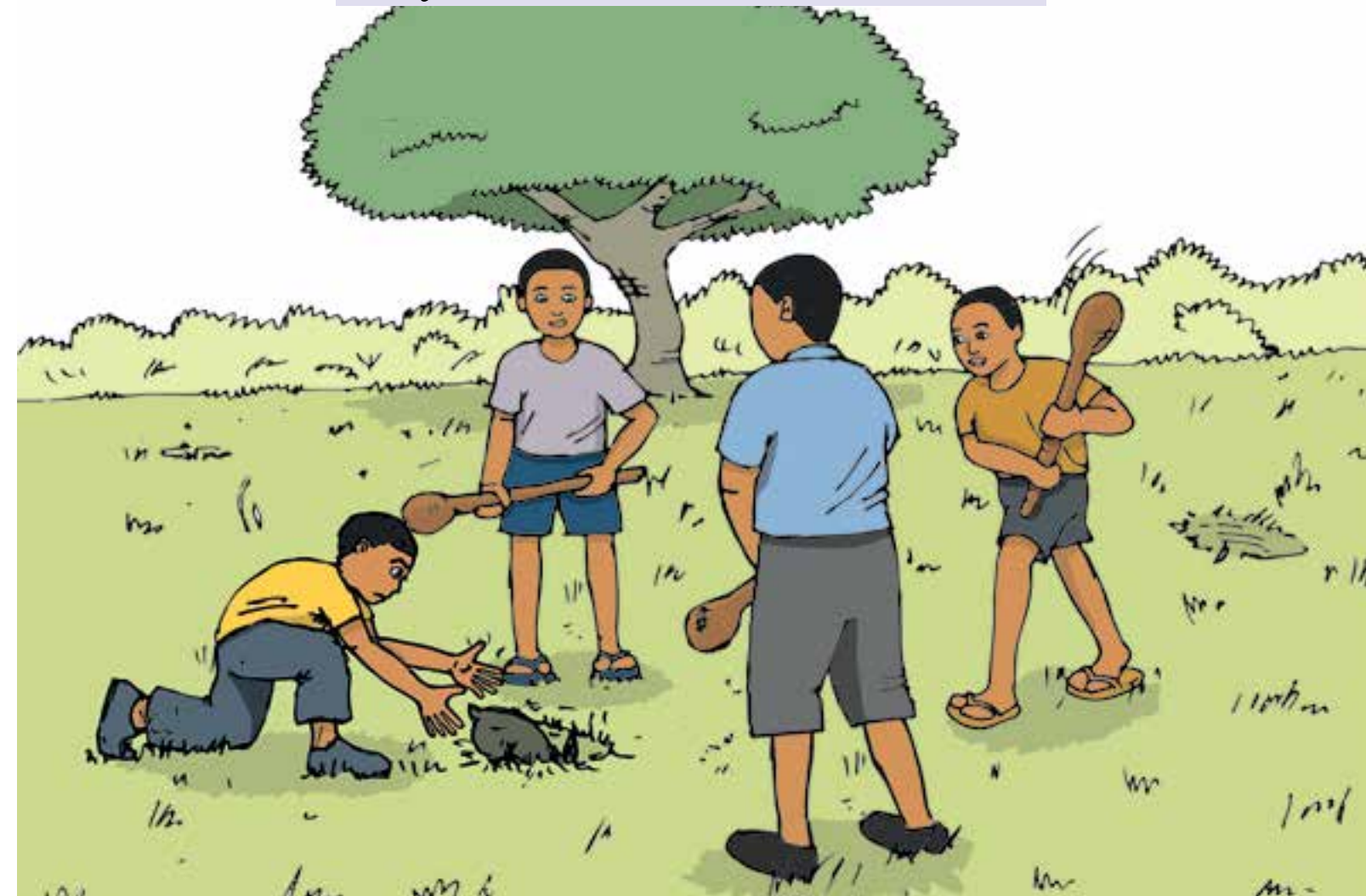
n	nola	ㄋ
N	Nola	N

ㄋ N ㄋ nola onani akana

*Onani Matandawuzo kumapeto kwa bukhu.

– Maliyati, **ukumuwona** kalulu!
ukumuwona !
kuwona

– Eya!

Ana awona una.

Kuwuna uko ati kuli kalulu.

Maliyati akana kukoka kalulu.

Ana – Aa! Koma iwe Maliyati!

– Inu, onani una!

akututa
a ku tu ta
tu
u

akututa*

u	e	o	a	i
tu	te	to	ta	ti
nu	ne	no	na	ni
wu	we	wo	wa	wi
lu	le	lo	la	li

tu ma
tuma

ku tu lo
kutulo

ke tu lo
ketulo

ti yi me
tiyime

ti na tu ta
tinatuta

a ku tu ta
akututa

ma li ya ti
Maliyati

ka la ta
kalata

t

tema

ṭ

T

Tema

Ṭ

t T tuma tinatuta akututa

Etu! Tinatuta waya!
Etu!
Etu! Tinatuta kale waya!
Tinatuta kale-kale waya!

Onani amayi akututa mikeka.
Onani ana akututa mikeka.
– Inu, munatuta kale mikeka?
– Etu, tinatuta kale mikeka.

Onani ana akututa mikeka.

ukuzima

ukuzima
u ku zi ma
zi
i

i	o	a	u	e
zi	zo	za	zu	ze
ti	to	ta	tu	te
ni	no	na	nu	ne
wi	wo	wa	wu	we

a ko le za
akoleza*

za ko
zako

zi ma
zima

a li za
aliza

mu la wu zi
Mulawuzi

a zu la
azula

a le ke za
alekeza

tu mi za
tumiza

ta li ze
Talize

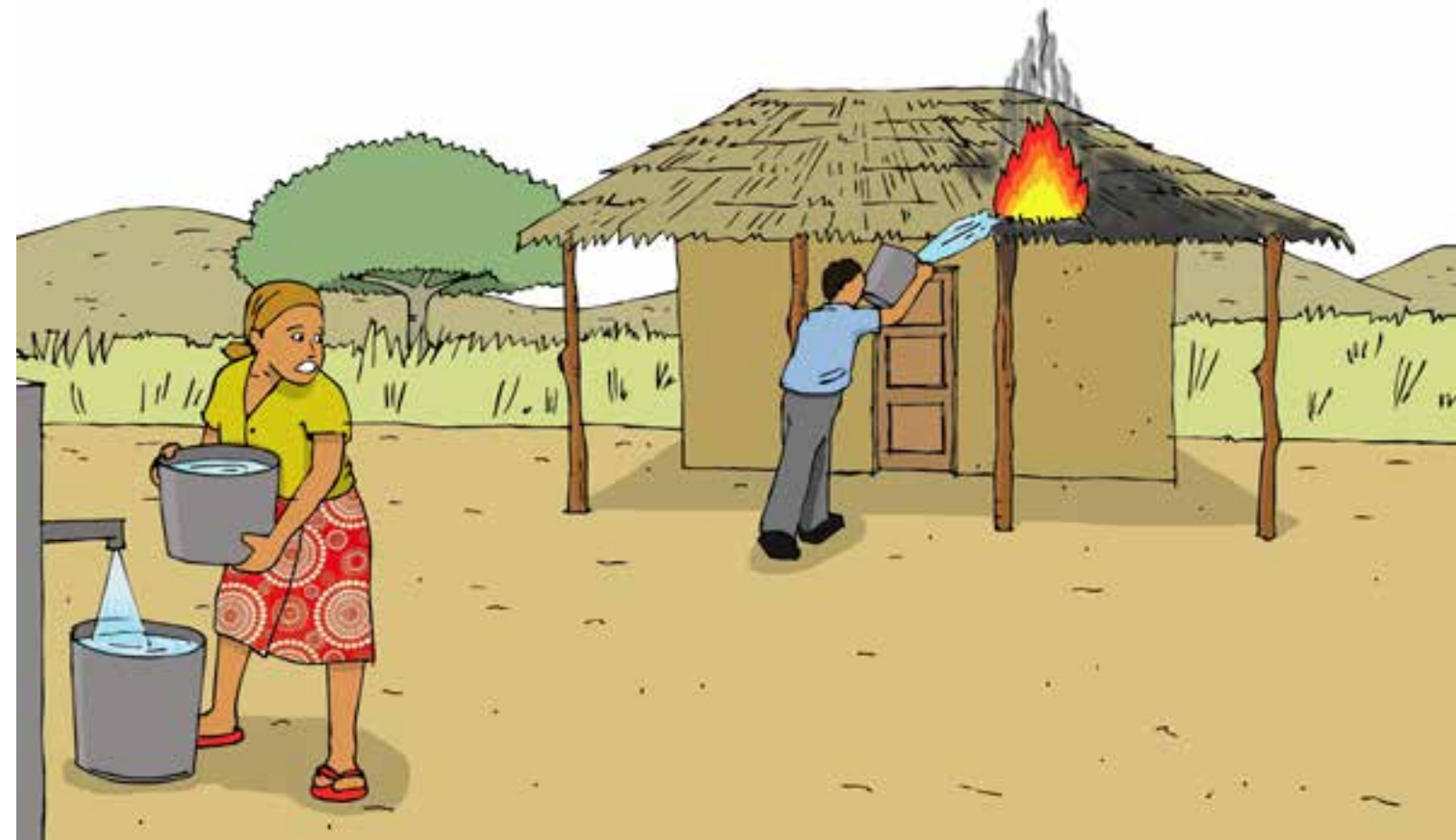
z	zako	z
Z	Zako	Z

z Z z zima aMulawuzi Talize

*Onani Matandawuzo kumapeto kwa bukhu.

Alamu awona moto:

- AMulawuzi! Onani moto!
- Ooo! Ukuzima!

Kuzima

- AMulawuzi! Onani moto!
- Aaa!
- Ooo! Moto ukuzima!
- Moto wazima.

AMulawuzi azula waya.

i	o	u	a	e
wi	wo	wu	wa	we
ni	no	nu	na	ne
ti	to	tu	ta	te
zi	zo	zu	za	ze

wa ya
waya

ku wo ka
kuwoka

wi lo
wilo

ke na ka
kenaka

e na
ena

e ni
eni

a na
ana

ku tu ta
kututa

ti yi me
tiyime

tu ma
tuma

a le ke za
alekeza

zi ma
zima

ta li ze
Talize

a li za
aliza

za ko
zako

Maliyati alekeza kukoka kalulu.
alekeza
Talize alekeza kulila.
alekeza

AMulawuzi ndi alamu awo, amalume* a Maliyati,
ali ndi milimo yawo.

Amalume a Maliyati ndi alaliki.
Maliyati alekeza milimo yawo.
Iye kenaka amuliza Talize.

wilo ana tuma kuzima

Alamu a Mulawuzi alekeza kulima.

*Onani Matandawuzo kumapeto kwa bukhu.

CIGAWO 3

wilo
wi
i

ana
na
a

akututa
tu
u

akuzima
zi
i

PHUNZILO 11

b (boma)

PHUNZILO 12

n' (n'kaka)

PHUNZILO 13

mb (tambala)

PHUNZILO 14

d (dimba) nd

PHUNZILO 15

Kubweleza

boma
bo ma
bo
o

boma

o	e	u	a	i
bo	be	bu	ba	bi
to	te	tu	ta	ti
no	ne	nu	na	ni
lo	le	lu	la	li

be le ka
beleka

a be
abe

ba ba
baba

ku ba
kuba

ba ta la
batala

be lu
belu

zo bo la
zobola

ba ta ni
batani

b	belu	b
B	Belu	B

b B b baba boma beleka

Baba aMulawuzi ali **kuboma**.
kuboma
ku

Baba aMulawuzi ali **kumilimo**.
Baba aMulawuzi ali **ku...**

Boma

Baba aMulawuzi ali kuboma.
Kumeneko awona malole.
Malole atuta* mabotolo.
Lina latuta batala.

Baba ali kuboma.

*Onani Matandawuzo kumapeto kwa bukhu.

n'kaka*

n'kaka
n' ka ka
n'

n'

a	i	o	u	e
ka	ki	ko	ku	ke
ta	ti	to	tu	te
za	zi	zo	zu	ze
da	di	do	du	de

n' tu ku lu
n'tukulu*

n' za ke
n'zake

n' ka zi
n'kazi

n' zi mu
n'zimu

n' ke ka
n'keka

n' ka ti
n'kati

n' di do
n'dido

n' ti ma
n'tima

n' ze le
n'zele

n' ze lu
n'zelu

n'	n'zake	n'
N'	N'zake	N'

n' n'zimu n'tukulu n'kaka n'zelu

*Onani Matandawuzo kumapeto kwa bukhu.

Maliyati ali ndi waya.
ali ndi wilo
Talize ali ndi n'keka.

n'

N'kaka

Maliyati ali ndi n'zake.
N'zake ali ndi n'kaka.
N'kaka ndi wokoma.

N'zake ali ndi n'kaka.

tambala
ta mba la
mba
a

tambala

a	i	o	u	e
mba	mbi	mbo	mbu	mbe
za	zi	zo	zu	ze
ba	bi	bo	bu	be
na	ni	no	nu	ne
wa	wi	wo	wu	we

n' zi **mbe**
n'zimbe

mba la me
mbalame

mbu zi
mbuzi

mbu mba
mbumba

le **mba** ni
le**mbani**

mba wa la
mbawala*

ta **mba** la
tambala

ba **mbo**
bambo

mbe wu
mbewu

za **mbi** li
zambili

n' ta **mbo**
n'tambo

mbe wa
mbewa

mb

mbuzi

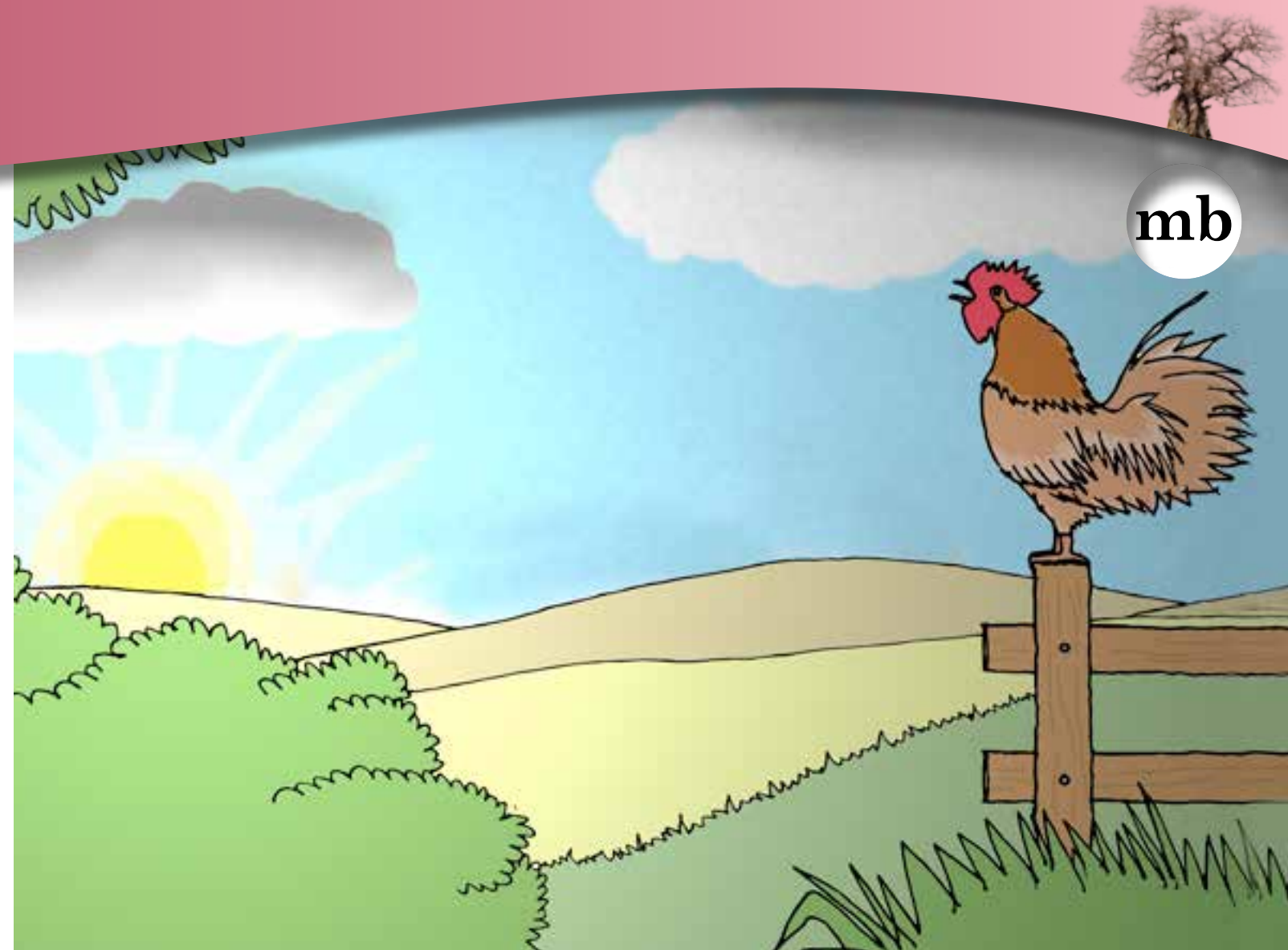
mb

Mb

Mbuzi

Mb

mb Mb mb mbalame bambo

Tambala

Maliyati ali ndi tambala.

Tambala akalila, Maliyati ndi Talize akakama n'kaka.

Maliyati akawona n'tambo, iye ndi Talize aleka kukama n'kaka wa mbuzi.

Maliyati akama n'kaka wa mbuzi.

dimba
di mba
di
i

dimba

i	o	a	u	e
di	do	da	du	de
ndi	ndo	nda	ndu	nde
mbi	mbo	mba	mbu	mbe
bi	bo	ba	bu	be
li	lo	la	lu	le

mu n' to **ndo**
mun'tondo

da mbo
dambo

di mba
dimba

be di
bedi

de la
dela

ya di
yadi

da mbe
dambe

ndi wo
ndiwo

ndi
ndi

n' di **ndo**
n'dindo

ka tu **ndu**
katundu

d	dimba	d
D	Dimba	D

d D Nd dimba dela ndirwo

Dimba la aMulawuzi

AMulawuzi ali ndi dimba lalikulu. Dimba ilo lili kudela lina la dambo, lotalikilana ndi dela limene lili ndi mbuzi zambili.

Dimba ilo lili ndi mabedi* anayi, muli mbewu zambili.

Dimba lili ndi mabedi anayi.

	i	o	u	a	e
	bi	bo	bu	ba	be
n'	mbi	mbo	mbu	mba	mbe
	di	do	du	da	de
	ndi	ndo	ndu	nda	nde

bo ma
boma

ba ba
baba

ba ta la
batala

bo to lo
botolo

mbu zi
mbuzi

mbu mba
mbumba

mbe wa
mbewa

mbe wa
mbewa

di mba
dimba

de la
dela

da mbo
dambo

ndi wo
ndiwo

n' ka ka
n'kaka

n' za ke
n'zake

n' tu ku lu
n' tukulu

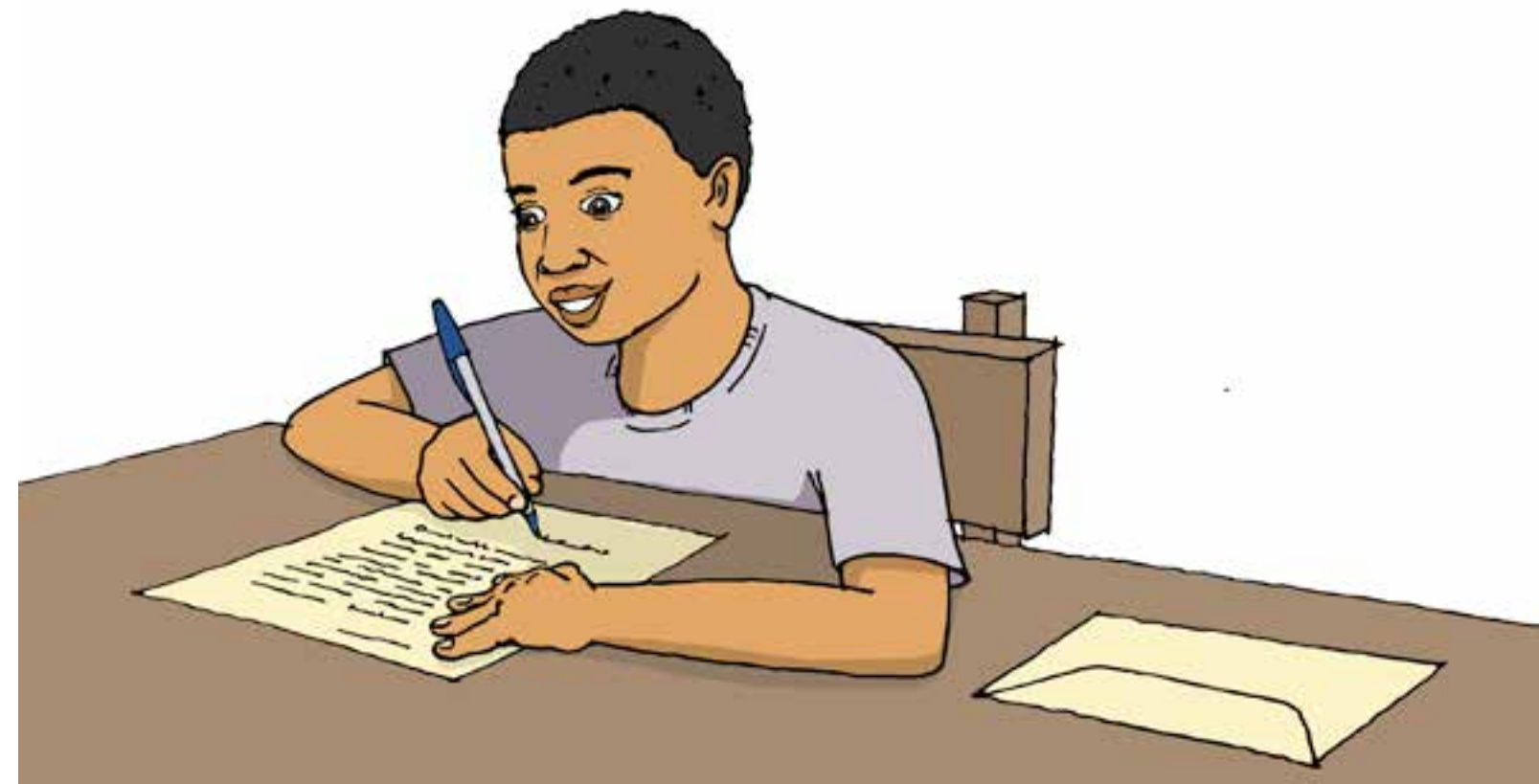
n' zi mbe
n'zimbe

botolo mbumba dambo n'zake n'kaka

Maliyati **amuwuza** n'zake kuti n'kaka ndi wokoma.

amuwuza

Talize **amuwuza** Maliyati kuti Tadzawoneni
akuluma mbuzi.

Kalata

Maliyati akulemba kalata. Mukalata amuwuza
n'zake kuti bambo ake analima mbewu zambili.

Talize amuwuza Maliyati kuti belu lalila kale.

Maliyati alekeza kulemba kalata.

Maliyati alekeza kulemba kalata.

CIGAWO 4

boma
bo
o

n'kaka
n'

tambala
mba
a

dimba
di
i

PHUNZILO 16

p (akupeta)

PHUNZILO 17

s (sopo)

PHUNZILO 18

j (jombo)

PHUNZILO 19

h (hamala)

PHUNZILO 20

Kubweleza

akupeta
a ku pe ta
pe
e

akupeta

e	i	u	a	o
pe	pi	pu	pa	po
be	bi	bu	ba	bo
te	ti	tu	ta	to
le	li	lu	la	lo
de	di	du	da	do

ku **pa** ka
kup**a**ka

pe le ka
pe**le**ka

po nda
po**n**da

ka **pe** na
ka**p**ena

ma **pi** la
ma**p**ila

pe ta
pe**t**a

ku **pe** la
ku**p**ela

pu ku ta
pu**k**uta

p peta ꞑ

P Peta Ꝁ

ꞑ P ꞑ kupaka peleka peta

Mayi akupeta mapila.
ANabanda akupeta mapila.
akupeta
akupela
Azimayi akupela mapila.

Kupeta mapila

Azimayi awa akupeta mapila. Mapila awo ndi a amayi aNabanda.

ANabanda ali ndi minda ya mbili ya mapila ndi mbewu zina.

Akaleka kupeta, aNabanda ayitana Maliyati, apeleka mapila kuti ayike.

Azimayi akupeta mapila.

sopo

sopo
so po
so
o

o	e	u	a	i
so	se	su	sa	si
bo	be	bu	ba	bi
to	te	tu	ta	ti
lo	le	lu	la	li
ndo	nde	ndu	nda	ndi

si to lo
sitolo

o sa ti
osati

n' si ka
n'sika

sa mi so ni
Samisoni

n' si ma
n'sima

sa ba ta
sabata

sa ba
saba

sa ka
saka

n' se wu
n'sewu

pe ke sa
pekesa

s

sopo

ʒ

S

Sopo

ʒ

ʒ S ʒ sitolo osati Samisoni

Amayi apita kusitolo

Lelo ndi Loweluka*, amayi apita kukawona ndiwo ndi sopo kusitolo.

Koma abambo apita kukawonana ndi amalume. Maliyati wapita nawo, akumana ndi n'zake.

Amayi apita kusitolo.

*Onani Matandawuzo kumapeto kwa bukhu.

jombo

jombo
jo mbo
jo
o

o	i	a	u	e
jo	ji	ja	ju	je
ko	ki	ka	ku	ke
ko	ki	ka	ku	ke
to	ti	ta	tu	te
zo	zi	za	zu	ze

je ke
jeke

ja mu
jamu

mu ju mbo
mujumbo

ju mbo
jumbo

jo ni
Joni

ju ni
juni

j jombo j

J Jombo J

j J j jaki Joni jumbo

Maliyati ati kumene uko kumazizila zedi **mu**Juni.
Maliyati ati
Maliyati ati kumene uko kumazizila zedi **mu**Meyi.

Za kuJoni

Bambo aMulawuzi anali kuJoni masiku awo. Iwo ati kumene uko kumazizila zedi muJuni.

Iwo ali ndi jamu ndi buledi. Izo zili mujumbo.

Bambo aMulawuzi ali ndi majombo ndi jeke ya kan'tambo.

Bambo ali ndi jamu mujumbo.

hamala
ha ma la
ha
a

hamala*

a	i	o	u	e
ha	hi	ho	hu	he
ja	ji	jo	ju	je
ka	ki	ko	ku	ke
ta	ti	to	tu	te
za	zi	zo	zu	ze

ha bu
habu

ha ndu lu
handulu

ha mi to ni
Hamitoni

ha ma la
hamala

h	habu	h
H	Habu	H

h H h habu huluko hamala

Talize ndi amayi aNabanda akambilana

Talize – Mayi! Onani Maliyati ndi ana ena akusewela ndi habu ndi handulu.

Amayi – Ha! Koma ana amenewa! Kumeneko sikusakaza katundu wa abambo wawo?!

Talize – Wina ali ndi hamala.

Amayi – Ha! Zawo izo, aleke!

Ana ali ndi habu ndi handulu.

i	o	u	a	e
pi	po	pu	pa	pe
si	so	su	sa	se
ji	jo	ju	ja	je
hi	ho	hu	ha	he

ha ma la
hamala

je ke
jeke

ma jo mbo
majombo

ha bu
habu

sa ba ta
sabata

pe le ka
peleka

a bu sa
abusa*

ku pa ka
kupaka

a ku peta
akupeta

ma pi la
mapila

si to lo
sitolo

pe ke sa
pekesa

Abusa

Mawa ndi la sabata, moti abambo ndi amayi sapita kudimba, koma apita kwa amalume.

Amalume awo ndi abusa.

– Mayi, **mukumamulekelela** kusewela ndi belu?

mukumamulekelela

ukumasewela

ukumasewela ndi hamala

– Maliyati, **ukumasewela** ndi hamala?

Maliyati akusewela

Abambo aMulawuzi anali kudimba, awona Maliyati akusewela ndi habu.

– Iwe, Maliyati! Masewelo amenewo sindikonda ayi. Moti zowona kuti ukumasewela ndi habu?

– Ayi, bambo, ndaleka.

– Mayi! Inu simunawone kuti Maliyati akusewela ndi habu? Koma ndi zowona mukumamulekelela?

– Bambo aMulawuzi, ine wandikanika, ndamuwuza. Koma watulukila kuseli uko, kuti ine ndisamuwone.

Abusa apita hamala sitolo

– Ukumasewela ndi kamala?

CIGAWO 5

akupeta
pe
e

sopo
so
o

jombo
jo
o

hamala
ha
a

PHUNZILO 21

f (foloko)

PHUNZILO 22

nj ns (njoka pensulo)

PHUNZILO 23

bw dw kw mw pw fw
(mwana cipwete)

PHUNZILO 24

kh th ph
(khasu thabwa phazi)

PHUNZILO 25

Kubweleza

foloko

foloko
fo lo ko
fo
o

o	a	i	u	e
fo	fa	fi	fu	fe
ho	ha	hi	hu	he
zo	za	zi	zu	ze
po	pa	pi	pu	pe

ma **fu** ta
ma**futa**

ku **fu** na
ku**funa**

ku **fi** ka
ku**fika**

a ku **fo** le la
aku**folela***

a **fo** le
a**fole**

f	foloko	f
F	Foloko	F

f F f foloko kufika mafuta

*Onani Matandawuzo kumapeto kwa bukhu.

Amayi afika kusitolo

Amayi aNabanda afika kusitolo kukafuna mafuta, sipuni ndi foloko.

Kusitolo, afole ndi azimayi wena.

Amayi aNabanda ati milimo yawo akufolela ndi malata.

Amayi kukafuna foloko.

njoka

njoka
njo ka
njo
o

pensulo

pensulo
pe nsu lo
nsu
u

o	a	e	i	u
njo	nja	nje	nji	nju
nso	nsa	nse	nsi	nsu
fo	fa	fe	fi	fu
ho	ha	he	hi	hu
zo	za	ze	zi	zu

nji la
njila

pa **nji** la
panjila

njo ka
njoka

u le **nje**
ulenje

zo **nse**
zonse

zi na **nso**
zinanso

pe **nsu** lo
pensulo

nj	njoka	<i>nj</i>
Nj	Njoka	<i>Nj</i>

nj Nj ns njoka pensulo njila

Ulimi

Abambo aMulawuzi ndi mulimi weni-weni. Iwowa amalima mbewu zosiyana-siyana, mbewu izi ndi n'zimbe, n'sawa* ndi n'zama.

Koma ali ndi zinanso ziweto: mbuzi, kalulu, mbelele*, ndi zina zotele.

Lelo ndi la Sabata, abambo aMulawuzi apita kun'sika ndi malonda.

Panjila awona njoka, apita mwa ulemu kuti ateteze ziweto zawo.

Ana ambili amakonda kugula n'zimbe yawo kun'sika.

AMulawuzi awona njoka panjila.

*Onani Matandawuzo kumapeto kwa bukhu.

mwana
mwa na
mwa
a

mwana

cipwete
ci pwe te
pwe
e

cipwete

a	e	i
mwa	mwe	mwi
pwa	pwe	pwi
bwa	bwe	bwi
dwa	dwe	dwi
kwa	kwe	kwi
fwa	fwe	fwi

n' kwa ti
n'kwati

bwi no
bwino

ku mwe la
kumwela

mwa la
mwala

ku fwi li tsa
kufwilitsa

ku kwa wa
kukwawa

ku bwe le za
kubweleza

ku pwe te ka
kupweteka

ku fwa fwa ni za
kufwafwaniza*

dwa la
dwala

mwa na
mwana

mw

mwana

mwe

dw

dwala

dwe

Mw

Mwana

Nj

Dw

Dwala

Dwe

Bwe dwe kwe mwe mwana

mw

pw

bw

dw

kw

fw

Mwana

ANabanda ali ndi mwana wa n'kazi. Mwana wa aNabanda amakwawa.

Amayi aNabanda amasamala bwino mwana wawo kuti asamadwale ndipo asapwetekedwe.

Mwana wa aNabanda amakwawa.

PHUNZILO 24

kh

th

ph

khasu
kha su
kha
a

khasu

thabwa
tha bwa
tha
a

thabwa

pha zi
pha zi
pha
a

phazi

a	e	o	u	i
kha	khe	kho	khu	khi
tha	the	tho	thu	thi
pha	phe	pho	phu	phi
ha	he	ho	hu	hi
za	ze	zo	zu	zi
sa	se	so	su	si

phi li
phili

n' kha te
n'khate

n' thi ko
n'thiko

the ka
theka

ku pha
kupha

pha zi
phazi

n' kha ka
n'khaka

a sa na the
asanathe

n' thu nzi
n'thunzi*

kha khi
khakhi

phu nzi lo
phunzilo

kh

khasu

kh

th

theka

th

kha ma
khama

Kh

Khasu

Kh

Th

Theka

Th

kh Kh th Th khasu theka

Abambo ali munjila.
munjila
njila

AMulawuzi ali munjila.

Bambo aMulawuzi

Bambo aMulawuzi ali munjila panjinga, iwo ali ndi matabwa.

Kenaka awona ana akukumba mbewa. Akufuna kupha mbewa kuti akaphike. Koma asanathe kukumbako, kuwuna kuja kunatuluka njoka, iwo anathawa, khasu sanaliwone.

Mbewa zinathawanso.

Iwo anathawa, khasu sanaliwone.

i	o	u	a	e
fi	fo	fu	fa	fe
nji	njo	nju	nja	nje
nsi	nso	nsu	nsa	nse
mwi	mwo	mwu	mwa	mwe
pwi	pwo	pwu	pwa	pwe
bwi	bwo	bwu	bwa	bwe
dwi	dwo	dwu	dwa	dwe
kwi	kwo	kwu	kwa	kwe
fwi	fwo	fwu	fwa	fwe
thi	tho	thu	tha	the
khi	kho	khu	kha	khe
phi	pho	phu	pha	phe

kwa wa
kwawa

n' kha te
n'khate

n' thi ko
n'thiko

n' kha ka
n'khaka

n' kho ma
n'khoma

u kho ndo
ukhondo

le phe la
lephela

ma ta bwa
matabwa

tha bwa
thabwa

phi li
phili

n' se nje le
n' se nje le

fwa ta fwa ta
fwata-fwata*

a na tha wa
anathawa

ku tho ko za
kuthokoza

nji la
njila

kwe la
kwela

Uzimba*

ANabanda apita kumunda ndi aMulawuzi. Iwowa anakatema n'senjele ndi kukadula n'zimbe. Talize anali kudamu, iye wasamba kale.

Maliyati ndi n'zake akhala kumunda. Iwowa akusaka mbalame ndi mbewa. Ndiwo za masamba amakanilatu.

Tawonani uzimba wawo uwo.

n'khate n'thiko phili kwelela

Iwowa anakatema n'senjele.

CIGAWO 6

foloko
fo
o

njoka
njo
o

mwana
mwa
a

khasu
kha
a

PHUNZILO 26

ts (tsitsi)

PHUNZILO 27

g ng (galu ngalawa)

PHUNZILO 28

nkh nth (nkhawena)

PHUNZILO 29

ng' (ng'ombe)

PHUNZILO 30

Kubweleza

tsitsi
tsi tsi
tsi
i

tsitsi

i	e	o	u	a
tsi	tse	tso	tsu	tsa
khi	khe	kho	khu	kha
thi	the	tho	thu	tha
phi	phe	pho	phu	pha
ha	he	ho	hu	ha

tso no
tsono

n' tsi ka na
n'tsikana

tsa ke
tsake*

tsi ku
tsiku

n' tsi nje
n'tsinje

n' tsu ko
n'tsuko

ku n' tsi nje
kun'tsinje

ts

tsitsi

ts

Ts

Tsitsi

Ts

ts Ts ts tsitsi tsiku n'tsinje

Banja la ukhondo

Amayi aNabanda ali ndi tsake kumanja, iwo amasesa* pakhomu pawo tsiku lililonse. Akatha kutelo, amapita kun'tsinje ndi n'tsuko wawo.

Talize ndi n'tsikana wan'zeli ndi wa ukhondo, amakonda kutiwa tsitsi lake.

Talize amakonda kutiwa tsitsi lake.

PHUNZILO 27

g

ng

galu
ga lu
ga
a

galu

ngalawa
nga la wa
nga
a

ngalawa*

a	e	o	u	i
ga	ge	go	gu	gi
nga	nge	ngo	ngu	ngi
nkha	nkhe	nkho	nkhu	nkhi
ntha	nthe	ntho	nthu	nthi
tsa	tse	tso	tsu	tsi

mwa n' sa **nga**
mwan'sanga

nkha la **ngo**
nkhalango

go mo
gomo*

mu **nga**
munga

nthe **nga**
nthenga

nkha **nga**
nkhang

nga la wa
ngalawa

nji **nga**
njinga

ngo lo
ngolo

n' **go** lo
n'golo

ku **gu** la
kugula

g galu

g

ng

ngalawa

ng

G Galu

G

Ng

Ngalawa

Ng

g G g ng galu ngalawa

*Onani Matandawuzo kumapeto kwa bukhu.

Gomo

AMulawuzi ali kugomo. Ali ndi galu wawo, akusaka.

Galu wa aMulawuzi ndi Tadzawoneni. Tadzawoneni ndi galu wabwino, iye amasaka kwambili akalulu, mbila, mbewa ndi mbawala.

Kugomo kuli mitengo ndi maluwa* abwino.

Baba ali ndi galu wawo, akusaka.

*Onani Matandawuzo kumapeto kwa bukhu.

Nkhawena

Nkhawena
nkha we na
nkha
a

a	e	o	u	i
nkha	nkhe	nkho	nkhu	nkhi
nth	nthe	ntho	nthu	nthi
tsa	tse	tso	tsu	tsi
pha	phe	pho	phu	phi

nth wi
nthawi

nthi ti
nthiti

nthu mbi la
nthumbila

nkha ni
nkhani

nthu zi
nthuzi

nkha we na
nkhawena

nkha la mba
nkhalamba

a ma la **nk**hu la
amal**nk**hula

nk nkhani nk

nth nthiti nth

Nkh Nkhani Nkh

Nth Nthiti Nth

nk nk nth nkhani nthiti Nkhalamba

Talize

Talize mwana wa sukulu. Yapo abwela kusukulu amathandiza makolo kudimba. Akathilila mbewu: n'khaka, tsobola, nandolo ndi zina zake. Ndipo amapuma pan'thunzi.

Talize anawona galu ikuluma Nkhawena. Nkhawena iyo inasakaza* mbewu mudimba lawo ndi la Nkhalamba ina.

Talize amawathandiza kwambili makolo ake, kotelo kuthi nawo amamukonda.

Galu ikuluma Nkhawena.

*Onani Matandawuzo kumapeto kwa bukhu.

ng'ombe
ng'o mbe
ng'o
o

ng'ombe

o	e	a	u	i
ng'o	ng'e	ng'a	ng'u	ng'i
go	ge	ga	gu	gi
ngo	nge	nga	ngu	ngi
nkho	nkhe	nkha	nkhu	nkhi
ntho	nthe	ntha	nthu	nthi

ng'a mbi ka
ng'ambika

ng'o ma
ng'oma

zi ng'o no
zing'ono

ng'o mbe
ng'ombe

ku ng'a mba
kung'amba

ng'o na
ng'ona

ng'	ng'ombe	ng'
Ng'	Ng'ombe	Ng'

ng' Ng' ng' ng'ombe mung'a

Ine **ndili** ndi ng'ombe ziwili.
ndili ndi ng'ombe ziwili
ndili ndi
Iwe **uli** ndi
Iwe **uli** ndi ng'oma ziwili.

Ngalawa

Wonani, ngalawa zikutenga katundu.

Ana adabwa kwambili atawona ngalawa zikututa katundu wolemela.

Ng'ombe zikumwa madzi mun'tsinje.

Koma mun'tsinje umo muli ng'ona.

Mun'tsinje umo muli ng'ona.

i	o	u	a	e
tsi	tso	tsu	tsa	tse
gi	go	gu	ga	ge
ngi	ngo	ngu	nga	nge
nkhi	nkho	nkhu	nkha	nkhe
nthi	ntho	nthu	ntha	nthe
ng'i	ng'o	ng'u	ng'a	ng'e

n' tsi ka na
n'tsikana

wa tsa la
watsala

ku tha wi tsa
kuthawitsa

nkha ni
nkhani

nthi ti
nthi ti

nkha we na
nkhawena

o ta nga ni dwa
otanganidwa

ga wo
gawo

go mbe
gombe

ngo ng'o
ngong'o

pa n' thu nzi
pan'thunzi

zi ku te nga
zikutenga

mu n' tsi nje
mun'tsinje

nkha te
nkhate

zi ng'o no
zing'ono

ng'o mbe
ng'ombe

ng'o ma
ng'oma

Ukwati

Kaluzi akukwatila.

Malume ake anakumana kale ndi amalume a n'kazi tsiku logwilizila unkhoswe. Anakapeleka kale nsalu, mbale, beseni, mikanda ndi zina.

Kaluzi ndi malume ake anakamanga kale nyumba.

Tsiku lolowa mubanja lakwana. Kaluzi akamutula lelo.

Mwambo wonse watsogoleledwa ndi azakhali* wake, kuti Kaluzi alowe mubanja.

Mabanja awili awa, kwa n'kazi ndi kwa mamuna, ali otanganidwa: n'sima, ndiwo, mowa, thobwa... zili mbwete-mbwete. Anthu ali osangalala kwambili.

Onse ayimba: *banja... banja... ndi masawutso; okwatiwa sasewela ndi ana...*

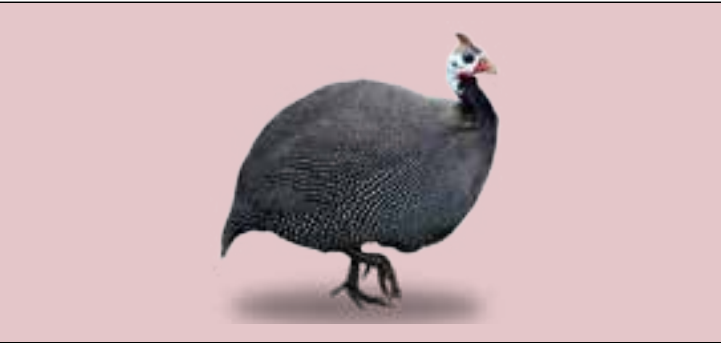
Kuti awalange akwati.

tsitsi nthiti nkhate gombe ngong'o

Makhalidwe a ukwati.

*Onani Matandawuzo kumapeto kwa bukhu.

CIGAWO 7

	tsitsi tsi i
	galu ga a
	ngalawa nga a
	nkhawena nkha a
	ng'ombe ng'o o

PHUNZILO 31	v (voti)
PHUNZILO 32	c nc (cimanga)
PHUNZILO 33	m' (m'punga)
PHUNZILO 34	gw ngw sw vw (kugwa switi)
PHUNZILO 35	Kubweleza

voti
vo ti
vo
o

voti

o	e	a	u	i
vo	ve	va	vu	vi
ng'o	ng'e	ng'a	ng'u	ng'i
go	ge	ga	gu	gi
ngo	nge	nga	ngu	ngi
nkho	nkhe	nkha	nkhu	nkhi

ku **vu** mbwa
kuvumbwa

vu ma
vuma

vu vu ta
vuvuta

vu na
vuna*

ku **ve** la
kuvela*

ku **va** la
kuvala

vu to
vuto

ku **ve** ka
kuveka

ku **vo** me la
kuvomela

ku **vi** na
kuvina

v

voti

ve

V

Voti

V

Poti anthu ndi ambili, munda ulimidwa mwan'sanga.
Poti anthu ndi ambili,
ndi ambili
ndi pang'ono
Poti anthu ndi pang'ono,
Poti anthu ndi pang'ono, sanamalize kulima kumunda.

Kuvoti

Baba aMulawuzi ndi mama aNabanda apita kuvoti.
Iwo ati akasankha n'kulu wa boma.

Poti anthu ndi ambili, mavoti atenga masiku atatu.
Anthu onse ali osangalala pavoti.

Baba aSaide athawa kutentha popita kuvoti.

Talize ndi Maliyati akapeleka n'sima, ndiwo, mango ndi
n'kate kwa makolo awo.

ve V ve vava voti Vuvuta

Baba ndi mama apita kuvoti.

cimanga
ci ma nga
ci
i

cimanga

i	e	a	o	u
ci	ce	ca	co	cu
vi	ve	va	vo	vu
dwi	dwe	dwa	dwo	dwu
ng'i	ng'e	ng'a	ng'o	ng'u
gi	ge	ga	go	gu

cu ma
cuma

ca ka
caka

ca ku ca
cakuca

ca mbi li
cambili

ci no
cino

co la
cola

ci na ku li la
cinakulila

n' cu ma
n'cuma

n' ce le
n'cele

n' ce nga
n'cenga

c cimanga c

C Cimanga C

c C c caka cambili cino cakuca

Ulimi wa makono

Caka cino, aMulawuzi alima cimanga cambili potsatila malimidwe a makono. Cimanga ico cinakulila bwino popheza* iwo anapalila mwan'sanga, mwakuti mbewu zambili ndi zokondwa.

Munda wokondweletsa, paja akulu adati cuma cili munthaka.

AMulawuzi alima cimanga cambili.

*Onani Matandawuzo kumapeto kwa bukhu.

m'punga
m' pu nga
m'

m'punga

	u	e	a	o	i
	pu	pe	pa	po	pi
m'	fu	fe	fa	fo	fi
	vu	ve	va	vo	vi
	bu	be	ba	bo	bi

m' pe ni
m'peni

m' fu ndo
m'fundo

m' bo ko si
m'bokosi

m' ma nja
m'manja

m' ba le
m'bale

m' phi ka
m'phik

m' pa ka
m'paka

m' bu khu
m'bukhu

m' vu la
m'vula

m' pa ndo
m'pando

mu m' phi ka
mum'phika

m' fe ni
m'feni

m'

m'punga

m'

M'

M'punga

M'

M'p m'f m've m'vula m'punga

M'feni

Bambo aMulawuzi ndi akazawo aNabanda akulima m'feni kudambo ndi ana awo, Maliyati ndi Talize.

Popheza kuti m'vula yacedwa caka cino, salima m'punga. AMulawuzi ati alima kacewele* ndi mawele kuti m'vula ikabwela mbewu izi zili pansi.

Bambo aMulawuzi, akaweluka kum'feni uko, ayamba kupuma, amanga milimo ya nkhokwe ndi Maliyati kuti nayenso aphunzile kumanga m'fundo ya cimuna.

AMulawuzi akulima m'feni kudambo.

*Onani Matandawuzo kumapeto kwa bukhu.

PHUNZILO 34

gw

ngw

sw

vw

kugwa
ku gwa
gwa
a

kugwa

switi
swi ti
swi
i

switi

a	e	i	o	u
gwa	gwe	gwi	-	-
ngwa	ngwe	ngwi	-	-
swa	swe	swi	-	-
vwa	vwe	vwi	-	-
ca	ce	ci	co	cu

ngwe thi ngwe thi
ngwe-thi-ngwe-thi

gwi la
gwila

ku gwa
kugwa

swi ti
switi

ku vwa ndu la
kuvwandula

gwa da
gwada

ku swa na
kuswana

vwa tu la
vwatula

gw

gwada

gwe

Gw

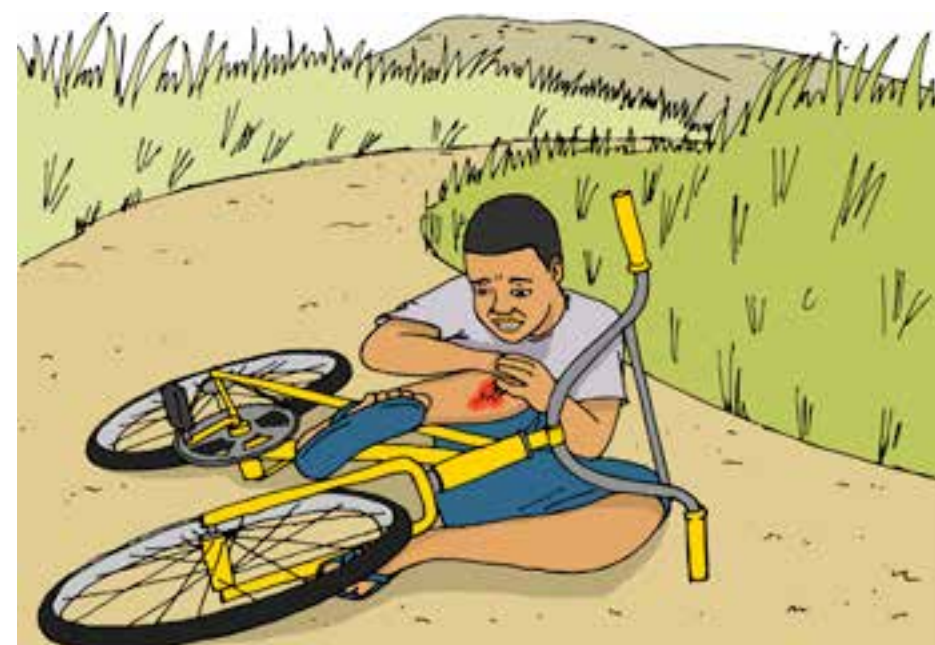
Gwada

Gwe

gwe ngwe Gwada vweando switi

Njinga iyo inali ya bambo wake.
Njinga iyo
iyo

uwo
M'punga uwo
M'punga uwo unali wa mayi aNabanda.

Kucita zobisala

Tsiku lina, Maliyati anavulala kwambili atagwa ndi njinga. Njinga iyo inali ya bambo wake. Maliyati anagwela pan'sewu ndi kuvulala mwendo.

Bambo wa Maliyati anali kumuwuza kawili-kawili kuti sibwino kumasewela ndi njinga iyo, poti inali ndi handulu yayikulu.

Koma tsiku lina, mozemba, Maliyati anatenga njinga ija. Pasanapite nthawi, Maliyati anagwa, ndipo handulu inamuvulaza kwambili pamwendo.

Maliyati adagonekedwa kucipatala.

Maliyati anagwa ndi njinga.

	i	o	u	a	e
	vi	vo	vu	va	ve
	ci	ce	cu	ca	ce
m'	gwi	-	-	gwa	gwe
	ngwi	-	-	ngwa	ngwe
	vwi	-	-	vwa	vwe
	swi	-	-	swa	swe

m' vu la
m'vula

m' pa pa yi
m'papayi

ci sa ma li lo
cisamalilo

vu vu ta
vuvuta

vwa tu la
vwatula

ci pe pe
cipepe

ci ngwe
cingwe

m' bi bu
m'bibu

m' ma wa
m'mawa

m' ba le
m'bale

m' be di
m'bedi

m' mbu yo
m'mbuyo

m' pa la
m'pala

m' pa ngo
m'pango

ngwe
ngwe

ngwe thi
ngwe-thi*

a ka ma gwe ta
akamagweta

ci kha li dwe
cikhaliidwe

Ngalawa ilibe magetsi

Maliyati – Kodi ngalawa zimenezi zatenganji?

AMulawuzi – Zatenga mbewu zimene zili n'tima-bokosi, kukatula kun'sika.

Maliyati – Akagula ndani mbewu zambili-mbili izi?

AMalawuzi – Kun'sika kumabwela anthu ambili a malonda, amene amagula katundu wambili, kukagulitsa mbali zina.

Maliyati – Kodi ngalawa ilibe magetsi?

AMulawuzi – Ee, ilibe. Koma, magalimoto ali nawo, amakhala ali ngwee usiku, masana akamagweta amakhala ali ngwe-thi, ngwe-thi, ngwe-thi.

Maliyati – Ha! Zikomo kwambili abambo. Lelo mwandiwuza zambili.

AMulawuzi – Zikomo, Maliyati. Koma kabudula wako wang'ambika. Kasoke...

m'vula akamagweta ngwe-thi cilato

Kun'sika kumabwela anthu ambili.

CIGAWO 8

	voti vo o
	cimanga ci i
	m'punga m'
	kugwa gwa a
	switi swi i

PHUNZILO 36	mph (mphaka)
PHUNZILO 37	phw thw khw (phwando akuthwetsa)
PHUNZILO 38	dz (dzuka)
PHUNZILO 39	ch nch (hachi nchito)
PHUNZILO 40	Kubweleza

mphaka

mphaka
mpa ka
mpa
a

a	e	u	o	i
mpa	mphe	mpu	mpo	mpi
mba	mbe	mbu	mbo	mbi
va	ve	vu	vo	vi
gwa	gwe	-	-	gwi

mpi ndi
mphindi

mphe po
mphepo

ku pe mphe la
kupemphela

mpu no
mphuno

mpa mba ni
mphambani

mphe vu
mphevu*

pa mpa mba ni
pamphambani*

ti pe mphe
tipemph

mph mph

Mph Mph

mph Mph mphaka mphereu

*Onani Matandawuzo kumapeto kwa bukhu.

Thawani m'vula

Bambo aMulawuzi ndi mayi aNabanda anali kumunda. Kunja kunali kwindi-kwindi, kulangiza kuti kubwela m'vula ndi mphepo.

Idayamba kubwela m'vula pamene anali pamphambani pa njila.

– Basopo, sindikufuna kuti ndalama yanga ivumbwe pam'fundopo.

– Thamangani, aNabanda, tithawe m'vula – anatelo aMulawuzi.

– Ndithamanga bwanji? Tawonani tavumbidwa kale; komanso nkuni izi zikulemela. Tisayende pam'vula m'paka kukhomo.

– Tingoyima ngati mwalemedwa. Tipemphe malo kuti tivame*. Wonani, tilibe ambulela, komanso sitinavale makhoti olo makapoti.

– Inde aMulawuzi, mwandimvela! Koma tiyime kumene; m'vula imadwalitsa.

Pamphambani kubwela mphepo.

*Onani Matandawuzo kumapeto kwa bukhu.

PHUNZILO 37

phw khw thw

Foto de Ngumenawesamson CC BY-SA 4.0

phwando
phwa ndo
phwa
a

phwando

akuthwetsa
a ku thwe tsa
thwe
e

akuthwetsa

e	a	o	u	i
thwe	thwa	-	-	thwi
phwe	phwa	-	-	phwi
khwe	khwa	-	-	khwi
mfe	mfa	mfo	mfu	mfi
gwe	gwa	-	-	gwi

thwe tsa
thwetsa

ku thwa
kuthwa

phwi ti
phwiti

thwi ga
thwiga

n' thwe tso
n'thwetso

n' khwe ndo
n'khwendo*

phwa ndo
phwando

a phwa du la
aphwadula*

phw

khw

thw

Thwiga

Baba aMulawuzi apha thwiga.

Maliyati akuthwetsa cipula kuti akaceke nyama. AMulawuzi aphwadula* matumbo ndipo awatsuka. Lelo kuli phwando lalikulu. Anthu onse ali osangalala ndipo amwa mowa.

thwe khwe phwe akuthwetsa

*Onani Matandawuzo kumapeto kwa bukhu.

Maliyati akuthwetsa cipula.

*Onani Matandawuzo kumapeto kwa bukhu.

dzuka
dzu ka
dzu
u

dzuka

i	e	a	o	u
dzi	dze	dza	dzo	dzu
mpi	mpe	mpa	mpo	mpu
gwi	gwe	gwa	-	-
nji	nje	nja	njo	nju

dzu ka
dzuka

dzi no
dzino

dzi ko
dziko

dzi wa
dziwa

dza wo ne ni
dzawoneni

dza nja
dzanja

dzi la
dzila*

ku dze nje
kudzenje

dz

dzila

dz

Dz

Dzila

Dz

dz Dz dziko dzanja dzuka

*Onani Matandawuzo kumapeto kwa bukhu.

dz

Dzuka

Dzuka ndi dzina limene aphadule* anabatiza nalo sukulu imene m'pingo wawo unamangitsa pacalichi* pawo.

Aphadule anawuza anthu amene anasonkhana pasukulu apo, patsiku lotsegulila, za colinga ndi ubwino wa sukulu.

Iwo anati kwa onse: "Dzukani abale ndi alongo anga, bwelani kumaphunzilo modzipeleka, ndipo mudzawona phindu la kuphunzila."

Pomaliza, panali phwando la dzawoneni, anthu anasangalala...

Dzukani abale ndi alongo anga.

*Onani Matandawuzo "calichi" kumapeto kwa bukhu.

hachi

hachi
ha chi
chi
i

nchito
nchi to
nchi
i

nchito

i	e	a	o	u
chi	che	cha	cho	chu
nchi	nche	ncha	ncho	nchu
gwi	gwe	gwa	-	-
ngi	nge	nga	ngo	ngu

ha **chi**
hachi

chu la
chula

che lu
chelu

chi nga
chinga

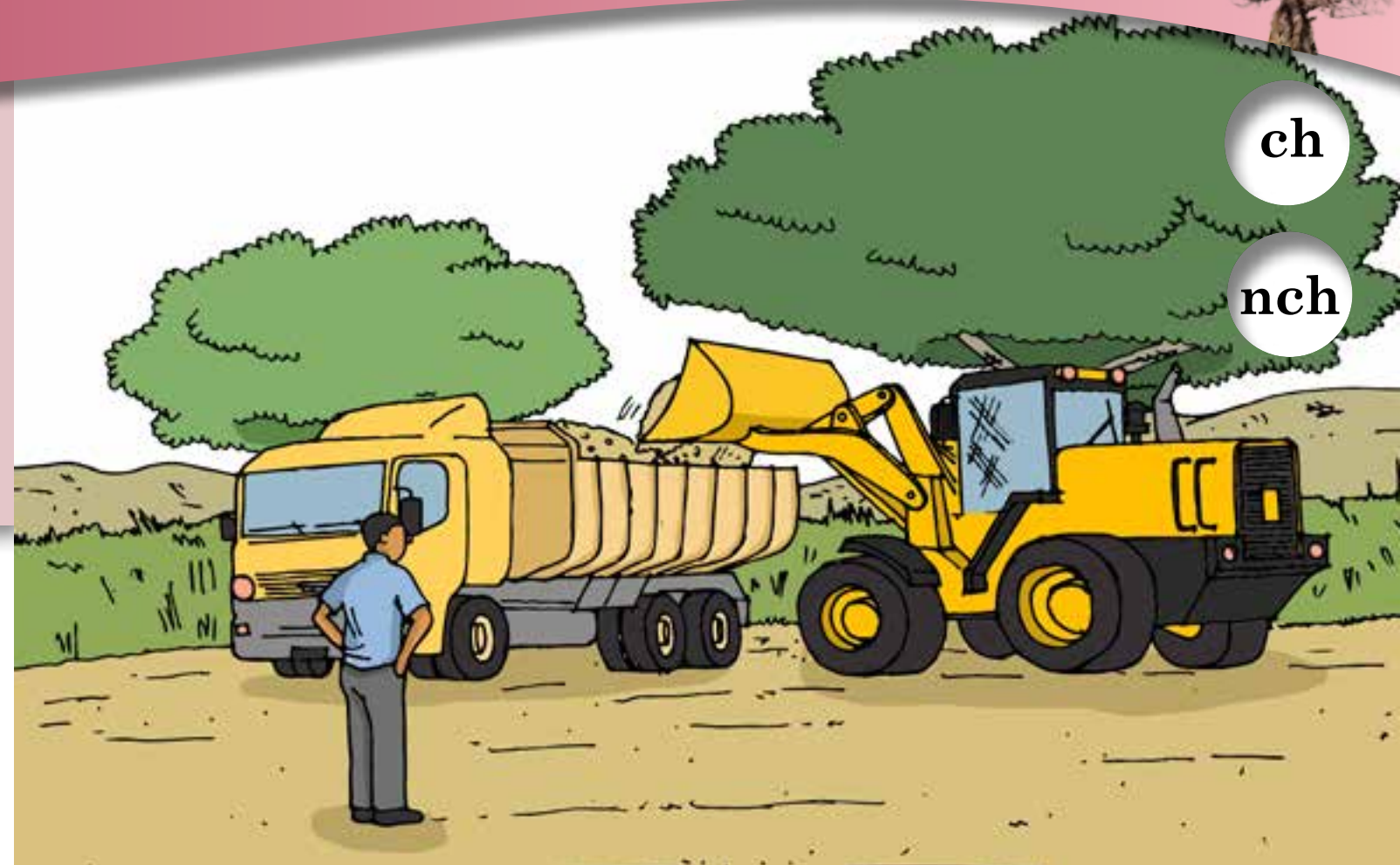
nchi to
nchito

chi le
chile*

ncho wa
nchowa*

nche nche
nchenche

nche nzi
nchenzi

ch

nch

Nchito

Abambo aMulawuzi, atatha kukolola ndi kulondoloza milimo yawo yonse, anakalowa nchito. Iwo amagwila nchito kukampani ya Seta (imene pacizungu amalemba CETA**) ndi amayendetsa galimoto yotuta n'cenga.

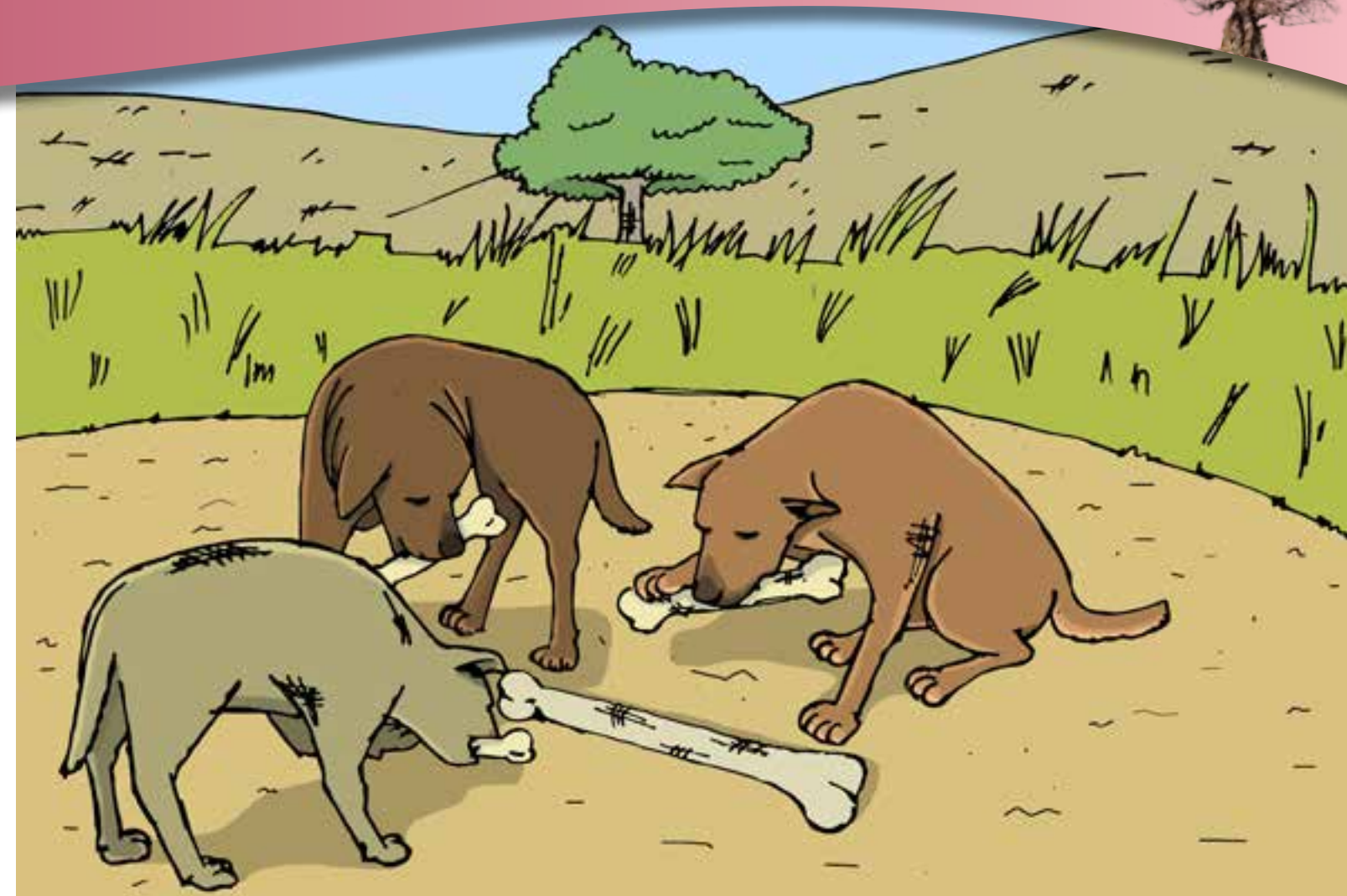
Codziwika ndi cakuti, ngakhale analowa nchito, aMulawuzi sanaleke kupita kusukulu ya akulu-akulu, pamodzi ndi akazawo.

Komanso iwo akuti masiku ososa kumunda akakwana, adzaleka nchito kukampani kukayamba kulima minda yawo, popeza cuma cili munthaka.

ch nch hachi nchenche chinga

Abambo anakalowa nchito.

i	o	u	a	e
mphi	mphe	mphe	mphe	mphe
thwi	-	-	thwa	thwe
khwi	-	-	khwa	khwe
phwi	-	-	phwa	phwe
dzi	dzo	dzu	dza	dze
chi	cho	chu	cha	che
nchi	ncho	nchu	ncha	nche

mphe tso
mphe tsomphe po
mphepomphe ntho
mphe nthomphe mi
mphe mithwi ga
thwigamphe mba ni
mphe mba niphwi ti
phwitidzi no
dzinon' thwe tso
n' thwetson' khwe ndo
n' khwendodzu ka
dzukachi le
chiledza nja
dzanjanche nche
nchenchenche nzi
nchenzi

Mafupa

Agalu ndi zinyama zankhuli kupunda*. Mphuno zawo zikununkhiza kumene kuli fupa, ngakhale lili lonse. Tawonani iwo akulimbilana cifupa ca njovu, ico ndi cacikulu kupunda.

Nyama zazikulu-zikulu, kuphatikizapo ife anthu, zili ndi mafupa osiyana-siyana, monga njovu, hachi ndi thwiga zili ndi mafupa akulu-akulu; koma mbewa ndi phwiti, mwa citsanzo, zili ndi timafupa ta ting'ono-ting'ono.

Conco, dziwa kuti ifenso anthu tili nawo mafupa. Iwo amafunika kuwasamalila kwambili cifukwa, akathyoka, sicapafupi kuwalumikiza m'paka nthawi yayikulu.

mphe tso mphepo thwiga chile

Thwiga ili ndi mafupa akulu-akulu.

*Onani Matandawuzo kumapeto kwa bukhu.

CIGAWO 9

mphaka
mpha
a

phwando
phwa
a

dzuka
dzu
u

hachi
chi
i

nchito
nchi
i

PHUNZILO 41

dy ny my phy thy
(fodya nyama)

PHUNZILO 42

ngw ndw
(khwangwala)

PHUNZILO 43

nkhw nthw
(nkhwangwa)

PHUNZILO 44

sh (shati)

PHUNZILO 45

Kubweleza

PHUNZILO 41

dy ny my phy thy

fodya

fodya
fo dya
dya
a

nyama
nya ma
nya
a

nyama

a	e	i	o	u
dya	dye	dyi	dyo	dyu
nya	nye	nyi	nyo	nyu
mya	mye	myi	myo	myu
phy	phye	phyi	phyo	phyu
thya	thye	thyi	thyo	thyu

ci **phya** li
ciphyali*

myo wa
myowa

i ka **phye** le la
ikaphyelela*

nya le
nyale

nya da
nyada

ku ka **thyo** la
kukathyola

mya la
myala

nya ni
nyani

wa **nyo** wa
wanyowa

mye ndo
myendo

ku **dya**
kudya

dy

ny

my

phy

thy

Nyama

Abambo akagula nyama. Mawa tikudya nyama. Iwo akagula myendo ya mbuzi kun'sika wa Njala.

Kawili-kawili, kutha kwa sabata timadya nyama. Amayi savutika kukathyola ndiwo za masamba kudimba.

Abambo amasiyanitsa-siyanitsa pokagula nyama; mwina amagula ya ng'ombe, mwina ya nkumba kapena ya mbuzi.

Amayi okha sitidya nawo nyama ya nkumba.

Nyama ikaphyelela sikoma, imanunkha uchi*.

Marwa tikudya nyama.

*Onani Matandawuzo kumapeto kwa bukhu.

fodya nyama myala kukathyola

*Onani Matandawuzo kumapeto kwa bukhu.

khwangwala

khwangwala
khwa ngwa la
ngwa
a

a	e	i	o	u
ngwa	ngwe	ngwi	-	-
ndwa	ndwe	ndwi	-	-
dya	dye	dya	dya	dya
ntwa	ntwe	ntwi	-	-
tha	the	thi	tho	thu

ngwe thi ngwe thi
ngwethi-ngwethi

ngwa la
ngwala

nkha ndwe
nkhandwe

ku ko ndwa
kukondwa

khwa ngwa la
khwangwala

ngwala nkhandwe khwangwala

Kugowola*

Tsopano ndi cilimwe, mbewu zambili za kumunda kwa aMulawuzi zaca, mwakuti n'tedza anakumba kale, mawele nawonso atsiliza posacedwa apa kuvuna.

Kotelo, kuti pano kwatsala ndi kugowola cimanga ndi kukumba mbatata.

Alimi ndi okondwa, cifukwa caka cino agowola zinthu zambili.

Makwangwala adzapita m'minda kukafuna-funa n'tedza. Abusa adzatenga ziweto kukadyetsa kuminda.

Khwangwala apita kumunda.

*Onani Matandawuzo kumapeto kwa bukhu.

nkhwangwa

nkhwangwa
nkhwa ngwa
nkhwa
a

a	e	i	o	u
nkhwa	nkhwe	nkhwi	-	-
nthwa	nthwe	nthwi	-	-
ngwa	ngwe	ngwi	-	-
wa	we	wi	wo	wu
za	ze	zi	zo	zu

nkhwi lu
nkhwilu*

nkhwa ngwa
nkhwangwa

nkhwa zi
nkhwazi

nkhwa li
nkhwali

nkhwa ni
nkhwani*

tha **nthwe**
thanthwe

nkhwilu nkhwangwa thanthwe

*Onani Matandawuzo kumapeto kwa bukhu.

Kuthengo

Maliyati ndi baba wake anakadula milimo* kuthengo. Maliyati anatenga nkhwangwa, koma aMulawuzi anatenga ndodo ndi kalasada*.

Popita, munjila anawona khwangwala atapana njoka.

Kuthengo, aMulawuzi anawona n'kwaso* womwe mumapita njovu.

Atatha kudula milimo, onse anabwelela ali olemedwa ndi otopa kwambili.

Maliyati anatenga nkhwangwa.

*Onani Matandawuzo kumapeto kwa bukhu.

shati

shati
sha ti
sha
a

a	e	i	o	u
sha	she	shi	sho	shu
ngwa	ngwe	ngwi	-	-
nkwa	nkwe	nkwi	-	-
ntwa	ntwe	ntwi	-	-
dya	dye	dya	dyo	dyu

ku **shu** pa
kushupa*

ci **sho** na
cishona

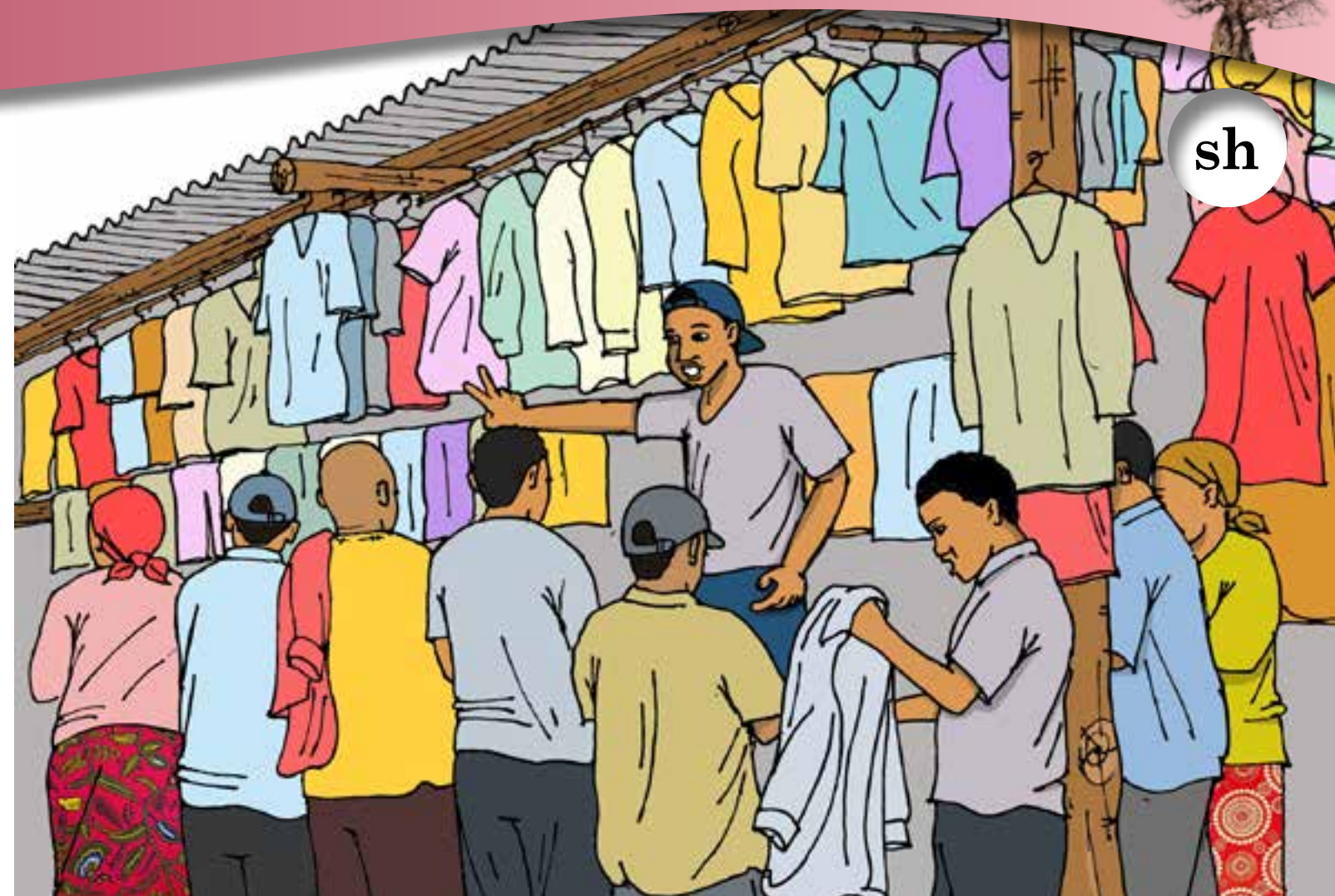
shu wa
shuwa

shu ga
shuga

ma **sha** ti
mashati

shati shuwa kushupa shuga

*Onani Matandawuzo kumapeto kwa bukhu.

Shati la aMulawuzi

AMulawuzi agowola cimanga cambili m'munda mwawo caka cino, popheza m'vula inagwa bwino, ndiponso anayanguka kupalila. Conco, m'munda umo munalibe thengo*.

Lelo aMulawuzi apita kun'sika kukagula zovala, pakuti kumene uko mashati ali pamitengo yabwino, kusiyana ndi m'masitolo. Conco, kuti agulako mashati awili, imodzi yawo ndi ina ya Maliyati.

Lembainso ziganizo izi ndi malembo a manja:

1. KuZimbabwe amalankhula Cishona.
2. Maliyati ali ndi shati ya nyuwani.

*Onani Matandawuzo kumapeto kwa bukhu.

i	o	u	a	e
dya	dya	dya	dya	dya
nya	nya	nya	nya	nya
mya	mya	mya	mya	mya
phya	phya	phya	phya	phya
thya	thya	thya	thya	thya
ngwa	-	-	ngwa	ngwa
nkwa	-	-	nkwa	nkwa
nkhwa	-	-	nkhwa	nkhwa
sha	sha	sha	sha	sha

sha ti
shati

nya le
nyale

nkha ndwe
nkhandwe

ma fo dya
mafodya

nya ma
nyama

nkhwa ngwa
nkhwangwa

khwa ngwa la
khwangwala

shu ga
shuga

nkhwa zi
nkhwazi

tha ntwe
thantwe

mye ndo
myendo

nkha we na
nkhawena

phye phye ze la
phyephyezela*

Malonda

ANabanda ndi Talize apita kun'sika kukagulitsa kacewele amene anafukula mum'feni mwawo. Kacewele uyo anayika kwambili, osakhala ngati anacita cofwilisila, tawonani madengo ali fwa-fwa-fwa.

Kun'sika amagulitsanso: nkhwangwa, makasu, n'kalasada, zinyale, mafodya, nyama ndi zina.

Nthawi ya madzulo azibambo amakumana kawili-kawili pamwala wa kun'sika ndi kumagoma m'fuwa. M'fuwa iyi anakumbila pamwala apo kuwopa kudetsa mashati.

nkhandwe nkhwazi myendo

Kun'sika amagulitsanso mafodya.

CIGAWO 10

fodya
dya
a

nyama
nya
a

khwangwala
ngwa
a

nkhwangwa
nkhwa
a

shati
sha
a

NKHANI ZOWELENGA

Dima

Sitolo

Cikumu

Ngoma

Tsiku la azimayi

Phwando

Dima

Kubanja kwa bambo aMulawuzi sabata ino kuli dima. Dima licitika kumunda umene uli pafupi ndi thiwi*. KuNyasa timati cipelekano.

Amayi aNafatsa, akazi wa afumo, akuphika mowa. Mawa anthu ambili asonkhana kudima.

Oyamba kufika padima, amamupatsa dzina la adima (cikupa lume, kalawe ndi cinsana, kapena dzina lina lili lonse).

Azimayi amakonda kuvala mipango kuteteza fumbi kutsitsi, panthawi ya nchito.

Adima ali okondwa ndipo ali kukoka fodya. Koma fodya ndi cinthu coyipa. Sibwino kuti ana azikoka fodya.

Pomwa mowa, azimayi salephela kutsanulila n'tizi-panda mowa woti akamwele kunyumba.

Dima limathandiza anthu kulima minda yayikulu panthawi yocepa.

*Onani Matandawuzo kumapeto kwa bukhu.

Sitolo

ANabanda apita kusitolo. Iwo akuti akagula n'salu yawo, kabudula ndi malaya a Maliyati. Koma ndalama zikatsala akuti agule za kusukulu: makope, mapensulo ndi zina.

Atalowa n'sitolo, amuwuza mwini sitolo kuti awayezele* mayadi asanu a n'salu, ndipo awatsitsile malaya, ndi kabudula, zoti akavale Maliyati. Ndipo agulanso bachi ndi buluku za amuna awo.

– Yezani bwino musandidyelele. Popeza masiku ano zinthu ndi za n'tengo – anatelo aNabanda.

Amayi agulanso bachi.

*Onani Matandawuzo kumapeto kwa bukhu.

Cikumu

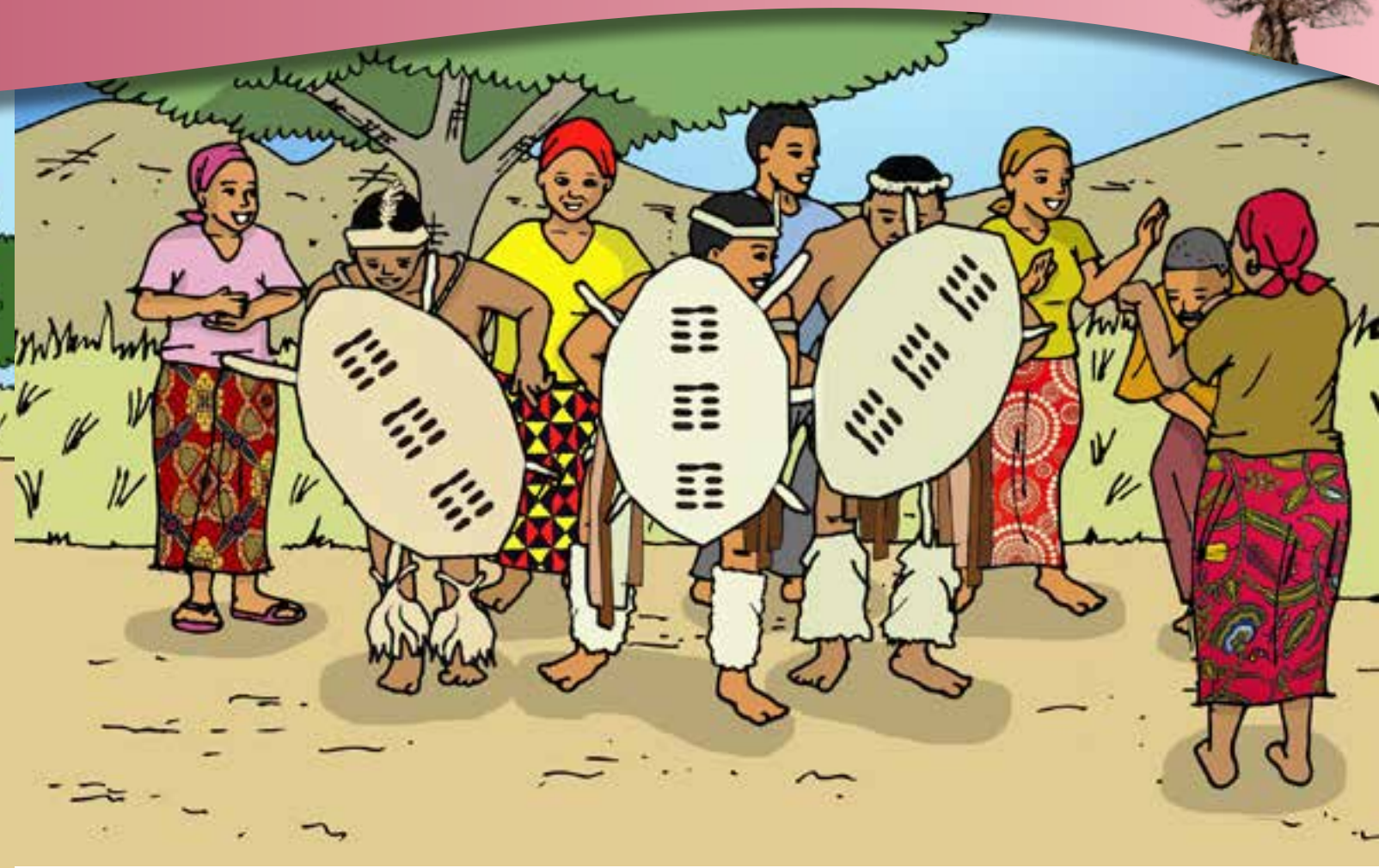
Pakati pa anthu a mitundu-mitundu pamapezeka makhalidwe ndi zocita zosiyana-siyana.

Mbali zina za m'Mozambiki anthu ena ali ndi cizolowezi cocita cikumu.

Mawu amenewa atanthawuza nchito yogwila mobwezelana. Mwa citsanzo, ngati amayi aNabanda afuna tsokwe*, akhoza kupangana nawo anzawo; nakonyolela* pamodzi ndi colinga codzabwezela pokonyola tsokwe yemwe.

Cikumu cimapezeka kweni-kweni pakati pa azimayi, atsikana ndi anyamata opanda ndevu kucibwano.

Tikhoza kucita cikumu panchito zambili: kulima, kutunga madzi, kukonyola* ndi zina zotele.

Ngoma

Lelo kuli ngoma. Anthu onse ali osangalala kwambili.

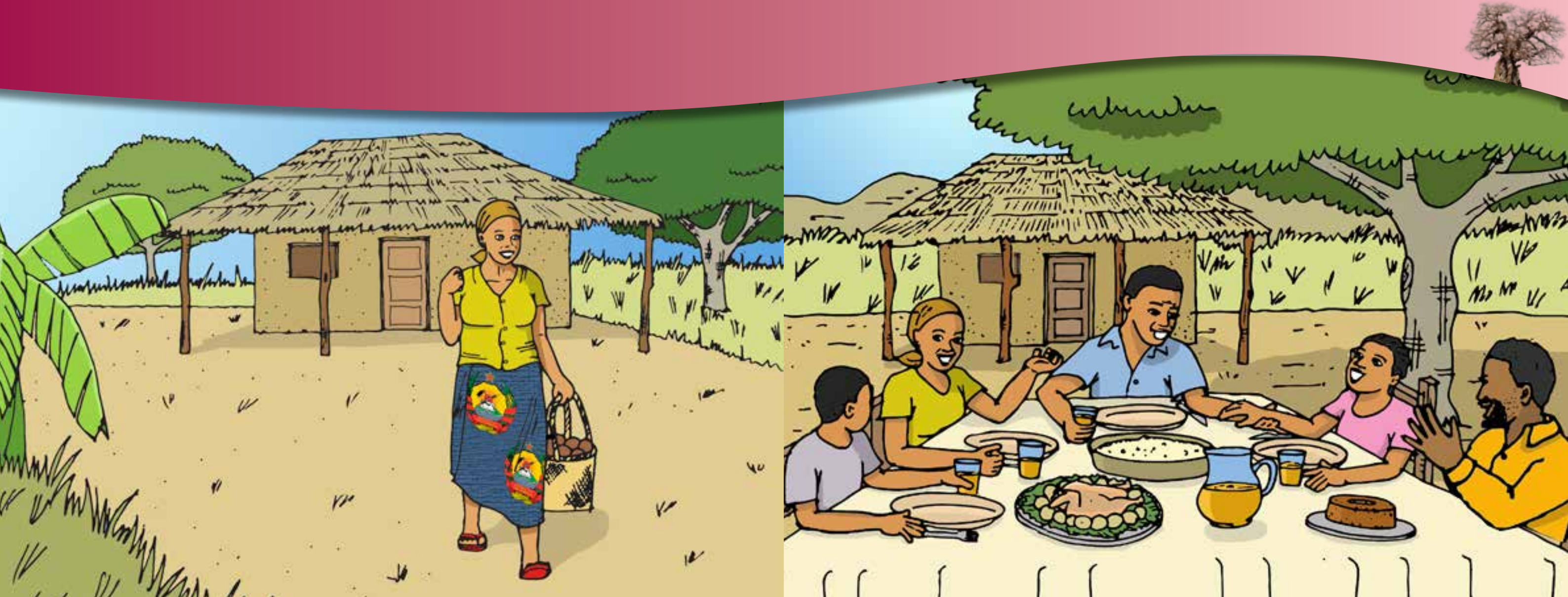
AMulawuzi akuvina nawo ngoma. Amayi aNabanda ndi azimayi ena, kwawo ndi kuzungulila nawomba m'manja.

Azimayi amazungulila azimuna awo ndi kuyimbila nthungululu motele:

– *Hii... hii... hii... pepa Mulawuzi... pepa Njayiko!* Ali pano kwa mamuna wake.

Amuna amakhala akuvina mwa ulemu, kuponda pansi onse atavalila bwino lomwe.

AMulawuzi akuvina nawo ngoma.

Tsiku la azimayi

Amayi aNabanda apita kuphwando la azimayi.

Iwo avala salu ya nyuwani, iyo acotsa m'bokosi mwawo.

N'salu ya amayi aNabanda ili ndi cidindo ca mbendela ya Mozambiki.

Atha kubwela kuphwando, apita kucitsime, pamodzi ndi m'bale wawo, kukatunga madzi ndi magaloni n'ngolo yawo.

Tsiku limene ili azimayi onse anavala n'salu za nyuwani ndipo anali okondwa.

ANabanda apita kuphwando.

Phwando

AMulawuzi analandila malangizo abwino a kuphunzila, kucokela kwa aphaadule a pamudzi pawo pomwepo, iwo pamodzi ndi aNabanda omwe analimbikila kuphunzila.

Ndi kothela kwa caka, aMulawuzi ndi amayi a kwawo, aNabanda, apambana pamaphunzilo, ngakhale ana awo, Maliyati ndi Talize, kotelo kuti akonza phwando lalikulu, kuti asangalale iwo weni pamodzi ndi anzawo.

Akonza phwando lalikulu.

Abusa – aphaadule
Adakaswela – adagonekedwa
Akoleza – akweleza
Akufolela – akufwelela
Akututa– akutenga (kututa - kuTete = kutenga - kuNyasa)
Amalume – njomba
Amasesa – amalambula
Aphadule – abusa
Aphwadula – aphwatula
Atuta – atenga
Awayezele – awapimile
Azakhali – achangazi
Bedi – cithanda
Bango – yembe
Calichi – chalichi
Chile – thengo
Ciphyali – cipondelo ca njinga
Damu – thiwi
Dzila – lindanda
Fwata-fwata – fwafwafwa, fafafa
Gomo – phili
Hamala – nyundo
Ikaphyelela – ikapselela
Inasakaza – inawananga, inawononga
Intsa – incha
Kacewele – mbatata ya yelo
Kalasada – cikwanje
Kufwafwaniza - kufafaniza
Kugowola – kukolola
Kukawesa – kukadyetsa, kukadyecha
Kukonyola – kukonola
Kupunda – kwambili
Kushupa – kuchupha
Kuvela – kumvela
Loweluka – jumamosi; sabata

Mabedi – ndandanda
Maluwa – maduwa
Mbawala – mbalale
Mbelele – nkosa
Milimo – mitengo yo mangila nyumba; nciki
Mphevu – mfemvu
Nakonyolela – nakonolela
Nchowa – mwana wa ngo’no; khanda
Ngalawa – bwato, sitima ya m’madzi
Ngong’o – kamba
Ngwe-thi – ngwe-thimu
Nkhwani – masamba, ntolilo
Nkhwilu – nkhuli
N’kaka – likama
N’khwendo – camba ca kuAngonya
N’kwaso – n’kumbo; muleka
N’sawa – n’tedza
N’thunzi – n’tuuzi
N’tukulu – n’tukulo
Pamphambani – pamalekano wa njila
Phyephyezela – pepezele, pulizila
Popheza – popeza
Thengo – chile
Thiwi – damu
Thusi – nthumbila
Tivame – tithawa (tibisala) m’vula
Tsake – cipyayi
Tsokwe – cokwe
Uchi – utsi
Udzu-udzu – udzudzu
Una – jenje, dzenje
Usikito – ukonde wa udzu-udzu
Uzimba – kusaka
Vuna – kudula mawe; mapila; mpunga
Vungo – n’nunkho, fungo.

		TSAMBA
Zinthu zofanana ndi nsambo	3	
Mayina a wanthu ndi nyama	4	
Nsambo (a e i o u)	6	
Kubweleza ka nsambo	10	
CIGAWO 1	13	
PHUNZILO 1 k (akoka)	14	
PHUNZILO 2 m (akama)	16	
PHUNZILO 3 l (akulima)	18	
PHUNZILO 4 y (malaya)	20	
PHUNZILO 5 Kubweleza	22	
CIGAWO 2	25	
PHUNZILO 6 w (wilo)	26	
PHUNZILO 7 n (ana)	28	
PHUNZILO 8 t (akututa)	30	
PHUNZILO 9 z (ukuzima)	32	
PHUNZILO 10 Kubweleza	34	
CIGAWO 3	37	
PHUNZILO 11 b (boma)	38	
PHUNZILO 12 n’ (n’kaka)	40	
PHUNZILO 13 mb (tambala)	42	
PHUNZILO 14 d (dimba) nd	44	
PHUNZILO 15 Kubweleza	46	
CIGAWO 4	49	
PHUNZILO 16 p (akupeta)	50	
PHUNZILO 17 s (sopo)	52	
PHUNZILO 18 j (jombo)	54	
PHUNZILO 19 h (hamala)	56	
PHUNZILO 20 Kubweleza	58	
CIGAWO 5	61	
PHUNZILO 21 f (foloko)	62	
PHUNZILO 22 nj ns (njoka pensulo)	64	
PHUNZILO 23 mw pw bw dw kw fw (mwana cipwete)	66	
PHUNZILO 24 kh th ph (khasu thabwa phazi)	68	
PHUNZILO 25 Kubweleza	70	

		TSAMBA
CIGAWO 6	73	
PHUNZILO 26 ts (tsitsi)	74	
PHUNZILO 27 g ng (galu ngalawa)	76	
PHUNZILO 28 nkh nth (nkhwena)	78	
PHUNZILO 29 ng’ (ng’ombe)	80	
PHUNZILO 30 Kubweleza	82	
CIGAWO 7	85	
PHUNZILO 31 v (voti)	86	
PHUNZILO 32 c nc (cimanga)	88	
PHUNZILO 33 m’ (m’punga)	90	
PHUNZILO 34 gw ngw sw vw (kugwa switi)	92	
PHUNZILO 35 Kubweleza	94	
CIGAWO 8	97	
PHUNZILO 36 mph (mphaka)	98	
PHUNZILO 37 phw khw thw (phwando akuthwetsa)	100	
PHUNZILO 38 dz (dzuka)	102	
PHUNZILO 39 ch nch (hachi nchito)	104	
PHUNZILO 40 Kubweleza	106	
CIGAWO 9	109	
PHUNZILO 41 dy ny my phy thy (fodya nyama)	110	
PHUNZILO 42 ngw ndw (khwangwala)	112	
PHUNZILO 43 nkhw nthw (nkhwangwa)	114	
PHUNZILO 44 sh (shati)	116	
PHUNZILO 45 Kubweleza	118	
CIGAWO 10	121	
Nkhani Zowelenga		
Dima	122	
Sitolo	123	
Cikumu	124	
Ngoma	125	
Tsiku la azimayi	126	
Phwando	127	
Matanthawuzo/ Matandauzo	128	

ORIENTAÇÕES PARA O ALFABETIZADOR

COMO ENSINAR A 1ª PÁGINA DE UMA LIÇÃO

1 A palavra-chave – quadro creme

- Introduzir a imagem do livro e a palavra-chave, oralmente
- Escrever a palavra no quadro, estudar a palavra-chave a partir do quadro
- Procurar a palavra-chave noutros lugares do livro

2 As partes da palavra (decompor) – quadrado creme

- Decompor oralmente a palavra em sílabas
- Escrever as sílabas por baixo da palavra-chave, todas separadas – treinar a sua leitura
- Escrever a sílaba desejada isolada por baixo da mesma sílaba – treinar a sua leitura
- Isolar a vogal, escrevê-la no quadro, fazer a sua leitura (já é conhecida)
- Mostrar onde fica a nova letra, chamar a atenção para a sua forma
- Procurar a nova letra noutras partes do livro
- Revisão de todo o exercício – quadro de decomposição.

3 Os exercícios com sílabas – tabela azul

- 1ª Parte: partindo da sílaba estudada construir outras, no quadro
- 2ª Parte: acrescentar linhas de sílabas já estudadas, lendo sempre com os alfabetizandos cada nova linha
- 3ª Parte: fazer os alfabetizandos ler individualmente o exercício nos livros (sempre na boa ordem: da esquerda para a direita e de cima para baixo).

4 Construir novas palavras com as sílabas estudadas – balões verdes

- Com as sílabas estudadas, procurar construir palavras conhecidas, na língua, a partir do quadro grande de sílabas, no quadro preto
- Ensinar a ler as palavras do livro.

5 Ler a letra maiúscula, com ajuda da palavra do quadro da maiúscula – tabela cor de rosa

- Escrever a palavra que começa com a nova letra – pedir para os alfabetizandos lerem
- Isolar a letra nova – dar o nome da letra
- Por baixo, escrever a letra na forma maiúscula – dar o nome da letra
- Por baixo, escrever a palavra com a maiúscula
- Explicar que se lê da mesma forma
- Fazer os alfabetizandos ler nos livros o quadro da maiúscula.

6 Escrever a nova letra, sílabas e uma palavra

- Distribuir folhas de papel ou mandar abrir os cadernos
- Escrever 3 linhas no quadro, uma letra nova e fazer os alfabetizandos copiar
- Escrever mais uma letra nova, de cada vez, até fazer uma linha de letras minúsculas
- Ensinar a escrever a maiúscula, da mesma maneira, até terem escrito uma linha de letras maiúsculas
- Fazer ditado de uma palavra que contenha a nova sílaba, ditando cada sílaba de cada vez
- Mandar abrir o livro, pedir para escolherem uma palavra e copiarem. Cada alfabetizando escolhe a palavra que quiser, a partir das que estão escritas com o modelo de letra manuscrita. Antes de copiar, deve ler e entender a palavra..

COMO ENSINAR A 2ª PÁGINA DE UMA LIÇÃO

7 Os exercícios de frases (quando existirem) – rectângulo lilás

- Escrever a primeira frase do exercício no quadro
- Pedir aos alfabetizandos para lerem as palavras que já conhecem
- Ensinar a ler a frase completa, lendo todas as palavras da esquerda para a direita, discutindo o seu significado
- Escrever a segunda frase do exercício
- Fazer os alfabetizandos descobrir as palavras iguais e as diferentes da primeira linha
- Fazer os alfabetizandos descobrir onde temos uma frase completa, onde não temos
- A frase completa leva pontuação, começa com maiúscula
- Ensinar da mesma maneira as frases seguintes, ou suas partes
- No final, ler o exercício todo no quadro e nos livros
- Chamar a atenção para os sinais de pontuação e seu significado

8 Ler a história final

- A turma lê a história em silêncio nos livros, enquanto o professor escreve no quadro (só para as primeiras lições e quando os textos são curtos)
- Fazer perguntas de interpretação do texto e da imagem, pedindo para os alfabetizandos apontarem as palavras no livro
- Identificar as palavras difíceis e discuti-las
- Os alfabetizandos lêem a história em grupos, a partir do quadro ou dos livros
- Leitura individual em voz alta, frase por frase, explicando o sentido
- Discussão, interpretação da imagem e sua ligação com o texto lido
- Recontagem da história, em todo ou em partes (os alfabetizandos contam a história com as suas próprias palavras)
- Discussão do texto, sua ligação com a vida real e desenvolvimento criativo da história
- O alfabetizador lê a história a partir do quadro ou do livro (leitura modelo, este passo é opcional).

9 O ditado de frases

- Distribuir folhas de papel ou mandar abrir os cadernos
- Escolher uma frase curta, já estudada (do texto ou do exercício de frases)
- Ler a frase completa e fazer os alfabetizandos repetir a frase
- Repetir a primeira palavra da frase e mandar escrever a palavra
- Ler a palavra de novo para os alfabetizandos verificarem a sua escrita
- Verificar que todos acabaram de escrever
- Ditar então a segunda palavra da mesma maneira
- Ditar a terceira palavra e assim continuamente
- Escrever a frase completa no quadro
- Pedir aos alfabetizandos para comparar e corrigir o seu trabalho
- Pode usar a frase manuscrita do livro para servir de cópia, depois de os alfabetizandos terem lido e compreendido a frase.

10 Lição de Revisão – Kubweleza

Esta lição ensina-se de maneira um pouco diferente, pois não há nova palavra-chave:

- Rever as palavras-chave da Unidade, escrevendo-as no quadro, fazendo os alfabetizandos ler
- Rever as sílabas estudadas (tabela azul de sílabas)
- Construir palavras com as sílabas do quadro azul
- Exercícios de frases, se os houver
- Leitura das histórias e das imagens da lição, as que existirem
- Construir a história da turma (escrita criativa, usando algumas das palavras-chave estudadas ao longo da Unidade)
- Exercício de escrita: ditado ou cópia das frases do livro.

wilo
wi lo
wi
i

i	u	e	o	a
wi	wu	we	wo	wa

i	u	e	o	a
wi	wu	we	wo	wa
ki	ku	ke	ko	ka
mi	mu	me	mo	ma
yi	yu	ye	yo	ya

wa ke
wake

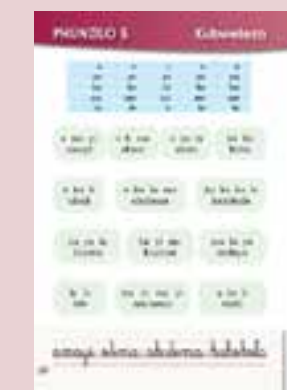
ku wu ma
kuwuma

w	wilo	wu
W	Wilo	Wu

wilo wa Maliyati
waya wa Maliyati
malaya wa Maliyati
malaya wa aMulawuzi
makala wa aNabanda

aMulawuzi akuwoka.
Malaya ya aMulawuzi akuwuma.

ESTA PÁGINA NÃO
EXISTE